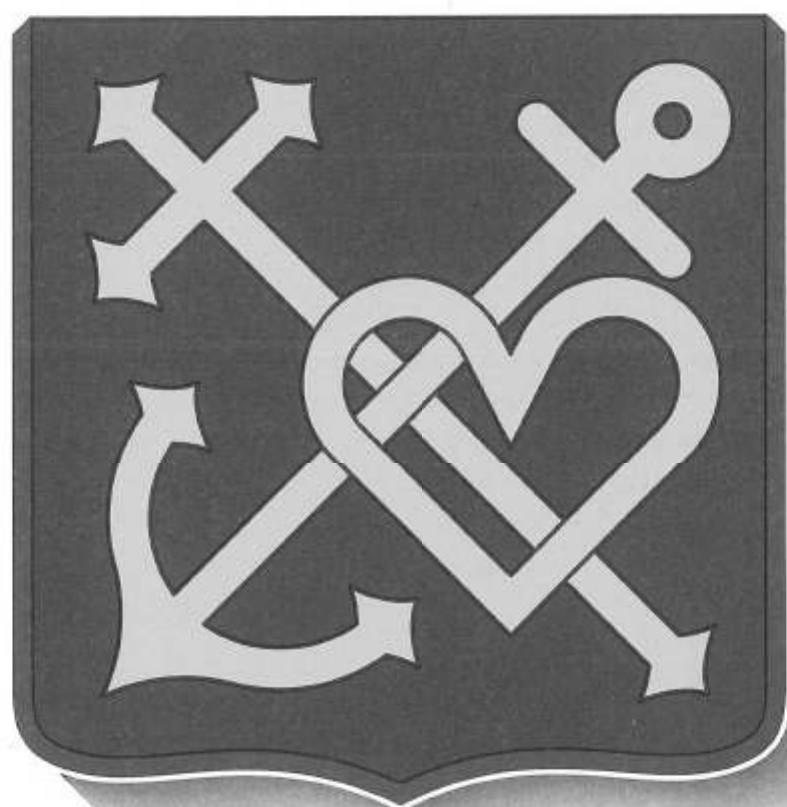

De drie GODDELIJKE deugden

Tijdschrift van de heemkundekring
NICOLAUS POPPELIUS
van Ravels, Weelde en Poppel

Eerste jaargang - Verschijnt driemaandelijks

Nr. 4 - 15 juni '97

HEEMKUNDEKRING NICOLAUS POPPELIUS V.Z.W.

Postadres en Museum: Torenstraat 12, 2381 Weelde

Rekeningnummer: 733-3522204-67

Abonnement: Leden: 300 frank, Niet-Leden binnen Ravels, Weelde, Poppel: 350 frank, Niet-Leden buiten Ravels, Weelde, Poppel: 400 frank, Steunabonnement: 500 frank.

BESTUUR:

Voorzitter: L.Woestenburg, Beatrijs van Nazarethlaan 2, 2382 Poppel	656993
Secretaris: R.Verheyen, Welvaartstraat 14, 2300 Turnhout	421839
Penningmeester: W.Paulussen, Kapelweg 108, 2300 Turnhout	423664
Leden: A.Luyten, Berkenlaan 91, 2380 Ravels	658346
J.Nooyens, Overbroek 15B, 2382 Poppel	658636
L.Schats, Kruisstraat 80, 5502 JH Veldhoven (NI)	040/2545774
F.Slegers, Steenweg op Weelde 60, 2382 Poppel	655751
P.Van Baelen, Weeldestraat 35, 2381 Weelde	655161
L.van den Berk, Mierdsedijk 111, 2382 Poppel	656954
A.Van Gils, Klein Ravels 109, 2380 Ravels	655258
M.Vermeeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel	658838
M.Vloemans, Turnhoutseweg 2, 2381 Weelde	655156

REDACTIELEDEN:

W.Paulussen, Kapelweg 108, 2300 Turnhout
L.Schats, Kruisstraat 80, 5502 JH Veldhoven (Nederland)
F.Slegers, Steenweg op Weelde 60, 2382 Poppel
R.Verheyen, Welvaartstraat 14, 2300 Turnhout
M.Vermeeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel
L.Woestenburg, Beatrijslaan van Nazarethlaan 2, 2382 Poppel

REDACTIEADRES:

M.Vermeeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel

VOORRADIGE PUBLICATIES:

De Drie van het Noorden: 200 frank
Ravels in Lief en Leed: 400 frank

Ontwerp omslag: ARTI-LINE Beerse
ISBN: D/1996/4081/1

Inhoudsopgave

1. De Koninklijke Fanfare "De Verenigde Vrienden" uit Poppel	blz.97
2. De Koekoekshoeve is niet meer!	blz.103
3. Klein Peerke	blz.104
4. Heksen en bijgeloof	blz.105
5. Zo leefde Ravels in 1740	blz.108
6. Bezuinigingen gedurende de oorlog	blz.113
7. Sint-Jan van Weelde-Straat tussen 1896 en 1951	blz.118
8. Onze grens, folklore en bron van leven	blz.121
9. Biografie van de Heilige Nicolaus Poppelius	blz.125

De Koninklijke Fanfare "De Verenigde Vrienden" uit Poppel

door Frans Slegers

1. Voorwoord.

In 1990 bestond de Koninklijke Fanfare "De Verenigde Vrienden" van Poppel 100 jaar. Dit eeuwfeest werd het ganse jaar door uitbundig gevierd, niet alleen door de leden van de muziekmaatschappij, maar door de ganse Poppelse dorpsgemeenschap. Het begon met een drumbandwedstrijd op zondag 13 mei op de speelplaats van de school aan de kerk en werd afgesloten op zaterdag 8 december in de kerk met de opluistering van de eucharistieviering. Nu weet ik wel, er zijn oudere muziekmaatschappijen. "Sint-Willibrordus" uit Merksplas bestond in dat jaar reeds 110 jaar, de "Xaverianen" uit Turnhout 122 jaar, "Het Werk der Toekomst" uit Beerse 121 jaar en "Concordia" uit Hilvarenbeek 151 jaar, om er maar enkele te noemen. En de oudste nog bestaande muziekmaatschappij van België en zelfs van de gehele Benelux, de Koninklijke Harmonie "St.-Cecilia" uit Reet, werd gesticht in 1770 en was in 1990 dus al 220 jaar oud.

Maar er zijn ook al heel veel mensen 100 jaar geworden. En toch, als er ergens een eeuweling bijkomt wordt dat in elk dorp nog uitbundig gevierd. Geheel de dorpsgemeenschap doet mee. Kijk maar in de kranten en denken we maar terug aan de meest recente vieringen van 100-jarigen in onze gemeente: Adriaan Ruts te Poppel op zaterdag 2 juli 1983, Louisa Sapien te Ravels-Eel op zaterdag 11 december 1982 en Angelina Van de Wouwer te Weelde op maandag 2 april 1951! Volop feest in heel de dorpsgemeenschap! 100 jaar worden blijft een bijzondere verjaardag, ook voor een vereniging.

Volgens artikel 1 van haar standregelen heeft de fanfare van Poppel als doel "... de toonkunst te bevorderen door de muzikale opleiding van haar leden te behartigen, door openbare uitvoeringen de muziekkunst onder de bevolking te verspreiden en de openbare feesten in de

gemeente op te luisteren". In een gezellige sfeer jongelui opleiden in de blaasmuziek, hun kunde laten tonen door alleen of in verbroedering met andere muziekmaatschappijen regelmatig muziekkuitvoeringen te brengen en tenslotte de openbare feesten in de dorpsgemeenschap op te luisteren. Ook voor dit laatste heeft de fanfare altijd klaar gestaan. Geen enkel feest in onze dorpsgemeenschap heeft plaats gehad in de laatste 100 jaar of de fanfare was van de partij. De geschiedenis van de fanfare is dus ook voor een groot deel de geschiedenis van onze dorpsgemeenschap.

We hopen dat het zo mag blijven. Dat geheel de bevolking, zowel de ingeweken als de autochtone bevolking, de fanfare in ere mag houden. De Poppelse dorpsgemeenschap zal er wel bij varen! In de eerstvolgende afleveringen willen we dan een overzicht geven van het ontstaan en de geschiedenis van de fanfare te Poppel, in zoverre ze ons bekend is, enkele voorbeelden aanhalen uit het dorpsleven waarbij de fanfare betrokken was, alsmede enkele anekdotes uit het fanfareleven aanstippen. Veel leesgenot.

2. Geschiedenis vanaf het ontstaan tot Wereldoorlog I.

Bij al de drukte rond het eeuwfeest van de fanfare te Poppel in 1990 werd wel eens de vraag gesteld: "Hoe komt het dat het kleinste van de drie dorpen, die nu de gemeente Ravels uitmaken, maar toen drie -alhoewel op elkaar aangewezen- zelfstandige gemeenten waren, hoe komt het dat Poppel als eerste een muziekmaatschappij had, en dan nog liefst met een voorsprong van 15 jaar? Want Weelde, de tweede in de rij, werd pas opgericht in 1905, Ravels in 1908 en Ravels-Eel in 1945." In 1890 telde Poppel 807 inwoners, Ravels 1004 en Weelde 1216. Om dit duidelijk te maken willen we eerst met een paar voorbeelden aantonen hoe een muziekmaatschappij tot stand kan komen. Zo lezen we bv. dat "Concordia" uit Hilvarenbeek zeer waarschijnlijk ontstaan is uit het genieten van negen jaar militaire muziek van de ingekwartierde soldaten tijdens de mobilisatie, die begon met de Belgische Opstand in 1830 en eindigde in 1839 met de aanvaarding door koning Willem I van de XXIV artikelen.

En dat zal ook wel in België zo geweest zijn voor menig muziekkorps, want daar was in die tijd nog meer wapengekletter en sabelgerinkel dan in Nederland. Beginnen we maar met de Slag van Turnhout, waar op 27 oktober 1789 de Oostenrijkers verslagen werden door de Patriotten en waarvan de 200e verjaardag in 1989 herdacht werd in Turnhout met een "Groots Openluchtspektakel".

- 1790: de Oostenrijkers veroveren opnieuw ons land.
- 1792: de Oostenrijkers worden verjaagd door de Fransen (Jemappes).
- 1793: de Oostenrijkers bezetten opnieuw ons land (Neerwinden).
- 1794: de Fransen verslagen voorgoed de Oostenrijkers (Fleurus).
- 1815: Napoleon wordt verslagen in Waterloo.
- 1830: België komt in opstand tegen koning Willem I en verklaart zich onafhankelijk.
- 1831: De Hollanders vallen België binnen en trachten het te heroveren.

Een dramatische halve eeuw dus, waarvan echter, buiten het treffen met de Hollanders, waarschijnlijk niet zoveel te zien geweest zal zijn in Poppel. Andere korpsen zijn ontstaan, vooral dan in Nederland, in de kerk, waar zij de zangkoren instrumentaal begeleidden, maar na de aanschaffing van een kerkorgel "werkloos" vielen. Duidelijkshalve moeten we eraan toevoegen dat de kerkelijke hiërarchie in Nederland pas vorige eeuw, nl. in 1853, hersteld werd en dat toen de kerkorgels pas voorgoed in trek kwamen. Aan het hoofd van deze op voornoemde wijze ontstane muziekkorpsen stond nogal dikwijls één van de notabelen uit het dorp, liefst een gefortuneerde persoonlijkheid. En dat ging meestal

POPPEL

SCHAAL 1000 M.

99

Weer andere vinden dan hun oorsprong in een kerkelijk genootschap, bv. het "Genootschap van de H. Franciscus Xaverius", waaruit in Turnhout de "Xaverianen" of de "Sussen" ontstonden. In Poppel heeft dat genootschap ook bestaan. Het werd opgericht op donderdag 23 maart 1871. Maar hier beperkten de activiteiten zich tot religieuze vorming en godsdienstige oefeningen voor de mannen, met o.a. een veertiendaagse, later maandelijks vergadering na het lof. Ook de handhaving van de orde en het goede verloop van de processie werden hun toevertrouwd. Naast de "Xaverianen"-muziekmaatschappij te Turnhout, bestaat er ook een in Aartselaar, Brugge, Mechelen en Sint-Amands.

Na de sociale revolutie einde vorige eeuw kregen we in de schoot van het ACV katholieke werkliedenverenigingen voor muziek, als bv. "Vermaak na Arbeid" (den Bond) in Turnhout en de "Wampegalm" in Arendonk en deden de socialistische vakorganisaties hetzelfde. En tenslotte werd in meer dan een van al deze muziekmaatschappijen wel eens ruzie gemaakt, ruzie die tenslotte uitmondde in een splitsing, waarbij dikwijls twee volwaardige zeer actieve maatschappijen tot stand kwamen, omdat elke groep het beste van zichzelf gaf en de andere wilde overtroeven. In sommige gevallen werd er dan geprocedeerd hetzij om het bezit van de vlag, hetzij om het gebruik van de naam of om de kas, want elke groep beschouwde zichzelf als de voortzetting van de oorspronkelijke vereniging en de anderen als de afgescheurden met een nieuwe maatschappij. Maar zo zijn "De Verenigde Vrienden" van Poppel niet ontstaan! Hoe dan wel?

Om dat te begrijpen moeten we eerst een beeld schetsen van Poppel zoals dat eruit zag op het einde van de vorige eeuw. Als we de kaart van graaf de Ferraris nemen (1771) dan zien we daarop enkele witte vlekken met rode stippen: het is het land dat beboerd wordt met de gebouwen erop, nl. de dorpskom van "Poepel" met de "Groote Vant" en het "Cleyne Van" en "Den Trier" als een geheel. Verder staan erop "Sterle" (=Aarle), Maeles, Overbroeck, Hulsel, de "Moulin de Poepel" (= de molen op Rovers) en Bedaf. Dan zien we verder een groene streep langs de Aa, de Maarleloop en de Lei. Dat zijn de beemden.

En al de rest, veruit het grootste gedeelte, zijn hoofdzakelijk heide, vennen en moerassen, wat schaarhout en uitzonderlijk bossen. In de ons omliggende dorpen was het net eender en zo hadden we dan rondom ons de Goirlese Heide, de Baarlese Heide, de Weeldse Heide en als je eenmaal over de Dijkse brug was stond je voor een onmetelijke vlakte, de Mierdse Heide, die zich uitstreckte tot Hilvarenbeek, Ravels, Oosthoven en Arendonk. Als je goed en wel buiten de dorpskom was zag je de toren van het naburige dorp al staan. Hij diende als wegwijzer door de heide. Honderd jaar later was alles nog ongeveer zo, al was dan in 1848 de burgemeester begonnen met de aanplanting van dennenbossen, nadat Adriaan Ghijs in 1667 in Vosselaar "den eersten mastboom ghesaeyt heeft."

Ja, oudere mensen van 50 jaar wisten nog te vertellen dat men in 1853 begonnen was met de aanleg van een steenweg, een smalle kasseiweg, van Turnhout over Poppel en Goirle naar Tilburg, terwijl men het voordien moest stellen met een zandweg via Rovers en Hilvarenbeek, of via Aarle en Nieuwkerk naar Goirle. Die tien jaar ouder waren herinnerden zich nog de hongersnood in de jaren 1845 door het mislukken van de aardappelooft en de 70-

jarigen konden nog vertellen over de inval van de Hollanders in 1831 om het afgescheurde België te heroveren, waarin ze nog zouden geslaagd zijn ook, indien maarschalk Gérard met een Frans leger de Belgen niet was ter hulp gekomen.

Maar voor de rest was alles nog zoals het al eeuwen lang was: kleine huisjes waar je met de hand aan de pannen of het strooien dak kon, geen trottoirs (1926), geen trein (is er nog niet!), geen tram (21/11/1906), geen autobus (24/9/1924), geen telefoon, geen electriciteit (1926), dus zeker geen radio of T.V. en andere apparaten waar elektrische stroom voor nodig is of geen verharde landbouwwegen van het centrum naar de gehuchten. De eerste verharde weg met grind en gesteente kwam er pas in 1911. Er was dus niet zo heel veel te beleven in het Poppel van toen. De Schrieken was nog een troosteloze leegte met heide en vennen en "De(n) Utrecht", waar wij nu zo graag doorheen fietsen, is men pas op 25 mei 1899 beginnen te ontginnen met als trekkracht ossenspannen a.u.b.!

De Pannenhoef was meer bosrijk, een jachtgebied dus, eigendom van de heer Du Pré uit Brussel. Een paar keren per jaar kwam die heer -waarschijnlijk met de trein tot Turnhout- en dan met de koets tot Poppel, om op zijn eigendom een rijke klopjacht te houden. Als opzichter had hij Adrianus Van Hees aangesteld, afkomstig uit Alphen, maar opgegroeid te Poppel bij zijn grootvader langs moeders zijde, Piet Hendrickx. Vandaar zijn bijnaam "Jaan Pieten". De stamboom van Adrianus Van Hees (Alphen 1864-Poppel 1951) zal in één van de volgende afleveringen worden gepubliceerd. Het was een zeer muzikale familie, waarvan de leden zowat alle blaasinstrumenten bespeelden en ook fijne violisten waren. Zij verzorgden ook de diensten in de kerk muzikaal. De twee jaar oudere broer van Jaan, Harry, was om zo te zeggen beroepsmuzikant in het orkest van Kessels, fabrikant van muziekinstrumenten in Tilburg.

Stichter Adrianus Van Hees

Harry was er ook graveerder en bracht de tekening van het merk van de fabriek aan op de instrumenten. In de glorie tijd van de fabriek, die gelegen was in de Industriestraat 46, achter het station van Tilburg, waar nu deloodsen van Van Gend en Loos staan, waren er meer dan 300 mensen tewerkgesteld. Maar Kessels was meer musicus dan zakenman en de fabriek ging failliet en is in 1939 opgedoekt. Maar laten we teruggaan naar Adriaan op de Pannenhoef. Wat zal die jonge man gedaan hebben in zijn vrije tijd, rekening houdend met het zo juist beschreven Poppel einde vorige eeuw? Juist! Op één van zijn instrumenten spelen! En de jonge mannen, eerst uit de buurt, later van heel Poppel, kwamen kijken, verbaasd en bewonderend, naar die wondere vreemde instrumenten, waar zo'n mooie klank uitkwam, simpel door erop te blazen! "Mag ik ook eens proberen, Jaan?" En het effect kan je raden:

bolle kaken, veel wind, maar geen geluid of een geluid dat door merg en been snijdt. "Kom hier", zei Jaan, "ik zal 't u leren!" En daarover lezen we dan in een oud boekje uit de archieven het volgende: " ... spoedig vond Jaan eenige liefhebbers om te blazen en spoedig ook vond zijn blaaspartij anderen aanhang. Bij zooverre, dat gekende personen uit het dorp de zaak steunden, als daar waren: August Geerinck, Wout Luyten, Meester Jansen, Sooi De Jongh, Ontvanger Lauwers, Secretaris Van Raek, Bart Keyzers en meer anderen". En verder -en dat is belangrijk-: "Aan hem (d.i. Jaan Pieten, nota van de red.) is het vooral, misschien wel helemaal te danken dat op de "Pannenhoeft" in het jaar 1890 onze fanfare "De Vereenigde Vrienden" tot stand kwam".

Vaandel van 1892 met Vaandrig Roger Ares

En toen mijnheer Du Pré de volgende keer op klopjacht kwam werd hij verwelkomd door de fanfare. Hij zal toen wel eventjes met zijn ogen geknipperd hebben. Stel u voor: een fanfare op zijn domein, op een uithoek van die uithoek die Poppel is. Als dat nog in de omgeving van Brussel was! "Mijnheer Du Pré", zo lezen we, "was zoodanig met de muziek op zijn "Pannenhoeft" ingenomen, dat hij aan "De Vereenigde Vrienden" dien prachtigen en kostelijken standaard schonk waarop wij nu nog fier zijn en terecht fier zullen blijven". Maar dan schrijven we al 1892. Die standaard werd meegedragen tot op ons eeuwfeest in 1990, toen we van de huidige erevoorzitster en lokaalhouster, Mevrouw Mulders-Raeymaekers, een nieuwe en even kostelijke standaard voor de fanfare mochten ontvangen. Maar we lezen verder: " Onze fanfare maakte vooruitgang, ten bewijze, reeds in 1893 nam ze deel aan een muziekfeest te Turnhout". Dat was te voet natuurlijk, instrumenten in een linnen zakje op de rug, bombardon rond de nek. Als je flink doorstapt is het maar 3 uur gaan! Of ze dezelfde dag nog terugkwamen vermeldt mijn bron niet, maar het was alleszins nog 3 uur te voet terug!

Kunnen jullie je dat voorstellen, jonge mensen? Met de fiets? Drik Sauwen kocht als eerste in Poppel pas in 1892 een fiets! Wat dus de oprichter en de eerste dirigent van de fanfare betreft heb ik reeds gezegd dat hij zeer muzikaal was. Hij leidde de fanfare met kennis en gezag. Typerend voor de muzikale kwaliteiten van de familie Van Hees-Hendrickx was wel dat Jaans oudere broer Drik, in 1891, dus een jaar na de oprichting van de fanfare van Poppel, in Alphen "Vlijt en Volharding" stichtte en het jaar daarop de muziekmaatschappij van Chaam. Later verhuisde Jaan naar het dorp naar een huis waar nu de frituur "Het Voske" gevestigd is.

Hij was nog steeds dirigent en ook lokaalhouder, want de repetities hadden bij hem plaats en tijdens Wereldoorlog I werden ook de instrumenten bij hem bewaard. In de oorlog lag natuurlijk alle bedrijvigheid stil. Maar na de oorlog kwamen er moeilijkheden. Zoals meer andere dorpsgenoten had Adriaan in de oorlog, om het zachtjes uit te drukken, gesympathiseerd met de Duitsers. En in de verwarring en de zegeroes bij het einde van de vijandelijkheden werd door de bevolking het recht in eigen handen genomen en werd ook Adriaan Van Hees niet gespaard en die vluchtte met geheel zijn hebben en houden met paard en kar de grens over, naar Alphen.

Voor al de muzikanten-oudstrijders, die terugkeerden van de oorlog, met name Jan Hendrickx (Jan van Lisse), smid Henri Aerts, Stan Botermans, Staf De Jongh e.a., namen het niet dat hun dirigent met de Duitsers heulde, terwijl zij vier jaar lang in de modder, de ontberingen en met doodsgevaar in de loopgraven aan de IJzer geploeterd hadden. De instrumenten werden uit de woning van Adriaan Van Hees gehaald en de repetities hadden voortaan plaats bij Staf De Jongh. (vervolgt)

De Koekoekshoeve is niet meer!

door Willem Paulussen

Eén van de oudste hoevenamen die in de Ravelse archieven voorkomen is de "KOEKOEKSHOEVE". Reeds in 1362 werd de naam vermeld in de boeken van de grondbelasting, die bewaard worden in de abdij van Tongerlo. Toen werd er veel in 't Latijn geschreven en een u klinkt oe. Op papier heette ze toen "*Cuccuxhove*" maar de uitspraak is zeker Koekoekshoeve geweest. Dat de hoeve haar naam ontleent aan een gekende vogel lijdt geen twijfel. De hoeve met de aangrenzende grond (de "*aenstede*") was toen één bunder. Een bunder was toen 400 roeden of 1 1/3 ha. Bij die hoeve hoorden nog enkele andere akkers zoals: de Kerkakker, de Pellekens, de Dorenbocht en een stuk van de Gilsakker. Al die akkernamen bestaan nu nog in de omgeving van deze hoeve.

Aan de schrijfwijze van de naam werd geen aandacht besteed: "*coeqcoecqshoeve*" in 1549, "*cockocshoeve*" in 1550, "*koekoekshoeve*" in 1553 en "*koeckoexhoeve*" in 1595. Dat de Koekoekshoeve op het Gilseinde stond was in de boeken van 1550 al achterhaald. Maar welke hoeve was het? Vanaf 1550 waren de opeenvolgende namen van de cijnsplichtige eigenaars gekend: Joannes Maes, daarna zijn zoon Heer Peeter Maes die priester was. Daarna dook de naam op van Jacob Aerts alias Dickens en na hem die van zijn zoon Joost Jacob Aerts alias Dickens. Deze laatste verhuisde naar de Leemputten te Weelde en de Koekoekshoeve kwam in bezit van de buurman Mathijs Stalpaerts, die de grote hoeve van Tongerlo pachtte (Van Roey).

Vervolgens werd de hoeve bewoond door Wouter Merckx, afkomstig van Oerle bij Tilburg, die in 1723 gehuwd was met de Ravelse Maria Balemans. Na Wouter Merckx kwam er zijn dochter wonen. Anna Maria Merckx, geboren te Ravels op 7 juli 1743, huwde daar op 12 augustus 1776 Jan Antoon Van Nooten uit Turnhout. Deze laatste was te Turnhout geboren op 9 januari 1735 en hij overleed te Ravels op 15 mei 1810. Zijn nazaten (nog vier generaties Van Nooten) werden dan de eigenaars van de Koekoekshoeve. Dit waren Jan Pieter Van Nooten (1777-1860) gehuwd met Adriana Maria Stalpaerts (1782-1833), Jan Baptist Van Nooten (1824) gehuwd met Maria Theresia Beyens (1838), Joannes Cornelius Van Nooten (1865-1959) gehuwd met Rosalia Donckers (1860-1930), Antonius Van Nooten (1891-1962) gehuwd met Theresia Vloemans (1888-1960).

Het laatste boerderijgebouw verdween onlangs onder de sloophamer en daarmee zal de pittoreske hoevenaam op geen uithangbord meer gezet kunnen worden.

Klein Peerke

door Louis Schats

Wortels in Ravels

Klein Peerke werd op 5 juni 1809 te Ravels in "de oude hoeve" geboren, als oudste zoon van Petrus van Gorp uit Reusel en Joanna Elisabeth Hendrickx. Zijn moeder werd te Ravels gedoopt op 21 januari 1786, als dochter van Peter Hendrickx en Joanna Maria Aerts, beiden van Ravels. Bij zijn geboorte zou Peerke zo klein zijn geweest, dat hij in een klomp gelegd kon worden.

Naar Turnhout

Omstreeks 1816 vertrok het gezin Van Gorp - Hendrickx naar Turnhout en vestigde zich daar in een armzalig boerderijtje, "den Diepe". Als klein ventje begonnen, groeide Peerke op tot een ferme jongen en werd tenslotte een ware reus. Hij had blond haar, zware wenkbrauwen, blauwe ogen, was stevig gebouwd en sterk gespierd. De breedte van zijn schouders was 65,5 cm, zijn handen waren 22 cm lang en 16 cm breed. Zijn voeten maten 33,5 cm en hij had de indrukwekkende lengte van 2.18 meter. In Peerke's tijd was de gemiddelde lengte van een man 1.61 m en het zal ons daarom niet verwonderen dat Klein Peerke de Kempische reus werd genoemd.

Groot en sterk

In eigen huis kon hij in de zijkamer niet recht onder de balk door, die "slechts" op 2.15 meter lag. Zijn schouders reikten hoger dan menig deurkozijn en als Peerke een paard aantuigde kon hij zijn lange armen dwars over het gespan slaan om riemen en gareel vast te maken. Hij was bovendien reusachtig sterk. Hij kon zonder moeite een vastgelopen kar uit het slijk trekken. Toen hij eens mest uit de stal naar het land moest voeren, kroop hij onder de mestkar, nam deze op zijn schouders en droeg ze naar de weg, opdat het paard niet te veel last zou hebben, ze door de drassige grond omhoog te krijgen. Eens was Peerke aan het ploegen, toen iemand

hem vroeg: "Waar woont Klein Peerke ieverans?" Peerke pakte zijn ploeg op en wees daarmee de weg: "Daar se, waar dat huizeke staj."

Omstreeks 1831, in de tijd dat de Hollanders in Ravels zaten, kwam het voor dat de soldaten de bange bewoners wat afhandig wilden maken. Vanuit de stal hoorde Peerke dat zijn moeder last had van dergelijke indringers. Hij ging eens kijken wat er aan de hand was. Toen de kerels zijn reuzengestalte zagen opduiken, vluchtten ze ijlings de straat op.

Jong gestorven

Peerke bleef niet boeren. Samen met zijn broer trok hij op pad om zijn reuzengestalte en zijn ongekende spierkracht aan de mensen te tonen. Daardoor brachten ze veel geld mee naar huis, tot steun van hun grote gezin en als appeltje voor de dorst.

Helaas, in de nazomer van 1842 werd Peerke ziek. Medische hulp mocht niet baten en op 5 september overleed hij. Zijn begrafenis op 7 september in de Sint-Pieterskerk was een regelrecht evenement. De lange lijkstaf moest door het raam van de ouderlijke woning worden geschoven omdat de draai door de voordeur niet gemaakt kon worden. Ze was bovendien te lang om op de gebruikelijke berie naar de kerk en het kerkhof gebracht te worden. De hoogkar moest er aan te pas komen en nog stak de kist aan het voeteind heel wat achter de kar uit. Er was veel volk in de kerk en van de kerk naar het kerkhof vormden de toeschouwers een haag langs beide kanten van de weg, want Peerke was bij iedereen geliefd.

De kranten deden uitgebreid verslag van zijn uitvaart en beschreven zijn ongelooflijke maten: hij woog 350 pond en kon in een keer 5 pond vlees verorberen.

Herinneringen

In het Taxandria-museum te Turnhout worden nog tastbare herinneringen aan de reus der Kempen bewaard: een paar klompen en een tekening van zijn rechterhand en -voet uit 1839.

Heksen en bijgeloof

door Louis Schats

Vrijdag de dertiende afkloppen om onheil te bezweren, mascottes in de auto of op het voetbalveld, het zijn vormen van bijgeloof die anno 1997 nog bestaan.

Onze voorouders leefden in een wereld vol onverklaarbare en onbeheersbare natuurkrachten, met inktzwarte nachten en een grote angst voor het onafwendbare en het onbekende. Het mag ons dan ook niet verwonderen dat het geloof in duistere machten, in toverij en magie deel uitmaakten van hun werkelijkheid. De mensen waren vertrouwd met een wereld vol geesten, spoken, weerwolven, gloeilichten, witte vrouwen, kaboutermannekes, zwarte en witte spookpaarden, spookhonden en -hazen.

Tot in onze eeuw

Ook heksen hoorden thuis in die werkelijkheid. Vanouds waren het oudere vrouwen, aan wie toverkrachten werden toegeschreven, omdat ze bijvoorbeeld met behulp van kruiden wonderlijke dingen konden bewerkstelligen. Pas in de Middeleeuwen werden heksen zondebokken, waarop de schuld van onheil en ellende kon worden afgewenteld, evenals op

andere minderheidsgroepen zoals joden of rondtrekkende mensen met "afwijkend gedrag". Ook dat is in onze moderne samenleving geen onbekend fenomeen. In de loop van de dertiende eeuw werd de onverdraagzaamheid ten opzichte van heksen steeds groter. Zij zouden de duivel helpen en aanbidden en de tot dan toe geaccepteerde heks werd een duivels wezen dat bestreden moest worden. De heksenwaan was begonnen en bereikte in de 16e eeuw een triest hoogtepunt.

Het geloof in heksen en hekserij is tot in onze eeuw blijven bestaan. Tot de Tweede Wereldoorlog waren er in onze dorpen mensen te vinden, die overtuigd waren van het bestaan van heksen. In 1950 werd in Witgoor onder Dessel een vrouw door haar burens nog als heks bestempeld, zodanig dat de zaak haar beslag kreeg voor de rechtbank van Turnhout.

Verhalen over heksen en hekserij zijn dan ook tot in onze tijd gemeengoed gebleven en ook de drie goddelijke deugden zijn de heksendans niet ontsprongen.

Van 't Gilseind tot aan de Hoge Vonder

Heksen kwamen gewoonlijk niet voor hun toverkrachten uit. Desgewenst konden ze zich voordoen in de gedaantes van katten of honden en in Weelde gingen ze zelfs als korhoen door het leven. Ze hadden een sterke voorkeur voor nachtelijke bijeenkomsten en vergaderden dan vaak in de gedaantes van katten bij een poel. In alle drie de dorpen waren dergelijke poelen bekend.

In Ravels waren zelfs zoveel heksen, dat ze hand in hand rond de kerk konden dansen. Het kwam ook voor dat ze rond de kerk vlogen op bokken of bezems, waarbij de nacht van zaterdag op zondag geliefd was. Het zal niemand verwonderen dat het op zondagmorgen rond de kerk nog aardig naar pek kon stinken.

Het meest berucht was het Gilseinde. Het kon er zo heksen, dat je de slagvensters 's nachts kon zien gloeien, puur van hekserij. Trees van 't Gilseind kon zo verschrikkelijk spoken dat de burens haar huis niet durfden passeren.

In het Elzestraatje woonde een boer die op de veiling werkte en daarom voor dag en dauw opstond. Toen hij op zo'n vroege morgen de schuurdeur opende, werd hij verrast door heksen die hand in hand zijn schuur kwamen uitgedanst, over 't Elzestraatje naar de poel en vervolgens de hei in, daarbij roepend: "wel wa denkte gij van de Weldse wijven?"

In Weelde waren de Hegsebrug en het Heksenven geliefkoosde plaatsen voor samenscholingen van de duivelse dames. Bij de Hegsebrug hielden ze 's nachts hun sabbat- of heksendans. Op de nacht van Maria Lichtmis kon men er prachtig gezang beluisteren, zonder dat er ooit sporen van zangers of zangeressen werden gevonden. Zelfs als er sneeuw lag, werd deze nooit ontsierd door voetafdrukken van de sabbatzangers.

Ook Poppel zat goed in de heksen. Daar dansten ze rond de kerk in de gedaantes van katten. Aan de Hoge Vonder kon het gebeuren dat de argeloze voorbijganger werd meegenomen in een wilde heksendans. In de volgende uitgave willen we daar een sterk staaltje van vertellen.

Pas op voor de kwade hand

Natuurlijk zat je pas goed in het schip als er een heks over de vloer kwam, vaak zonder dat je het wist, want het kon je buurvrouw wel zijn. Je kon dan behekst raken of de kwade hand in huis halen.

Jan van Herk, kerkmeester te Poppel, meende zeker dat hij behekst was. De pastoor probeerde hem ervan te doordringen dat hij dat niet mocht geloven, maar Jan was overtuigd van de kwade hand die in hem voer. Een bezoek aan de paters van Postel verlostte hem ten langen leste van dit euvel.

Als je in Poppel Ginna van de Tilburgseweg binnenhaalde, werden geheid je kinderen ziek. Daar hield het voor die heks niet mee op. Een buurvrouw werd door haar op een

merkwaardige manier behekst. Als ze de was buiten ophing, hoefde ze die niet meer binnen te halen, want die kwam vanzelf door de deur naar binnen vliegen, droog en wel. De vrouw had het niet zo op deze speciale droogkuis en raadpleegde de pastoor. Die gaf haar een paasnagel, die gebruikt worden om in de paaskaars te steken in de vorm van een kruis. Ze stak de paasnagel onder de deur en toen Ginna weer eens terugkwam, stond ze mooi te kijk, want ze kon niet meer naar binnen. De paasnagel belette dat. Toen was het met de hekserij gedaan. Leonieke van de Meulder te Weelde was ook behekst, maar op een manier die nu nog wel voorkomt. Ze had namelijk een kind, dat 's nachts altijd wakker werd. Daar viel niets tegen te doen, want het was ook weer zo'n geval van hekserij.

Het vee behekst

Joanes van Zjowe aan de Straat te Weelde had het wel heel erg te verduren. De katten zaten daar op het dak en zorgden voor allerlei hekserij. Als Joanes van Zjowe spek bakte, sprong het uit de pan. 's Nachts stonden de koeien met tweeën in een beugel en waren dan niet los te krijgen. Kalveren werden te vroeg geboren en het vee stierf. De pastoor zei: "Onze Lieve Heer bezoekt die mensen het meest, van wie ie het meest houdt." "Ja", zei de boerin, "dan wil ik ook wel 's ne slechte vriend van hem zijn."

Bij Stien Dickens te Weelde stonden de koeien 's nachts dwars over elkaar en waren dan niet van elkaar te krijgen. Het kwam ook voor dat het vee hevige zweetaanvallen kreeg, zowel koeien als paarden. Zelfs het hooi kon ten prooi vallen aan deze vorm van hekserij. Bovendien kon de melk verzuren en weigerden de koeien te kalveren. In Weelde wilden behekste honden niet meer in de botermolen en op verschillende plaatsen zag men dansparty's van behekst vee. Plot van Trees van 't Spinneke, op 't Gilseind te Ravels, heeft door hekserij eens een bok in huis zien dansen op zijn achterste poten. Terwijl ze rond het vuur zaten te buurten, stond de bok plotseling binnen, ofschoon de deuren dicht waren. Bij Höpsen op de Kievit te Ravels dansten de koeien op tafel. Ze waren daar binnengekomen door het muizengat.

Bij de heks op bezoek

Kees van Eyck uit Weelde was eens ergens aan het buurten, toen er twee katjes binnen kwamen. Eentje ging er op zijn schoot liggen. Kees streelde het beestje en zei: "och, poeske, wat wärmde gij toch goed." Toen hij 's avonds naar huis ging, kwam hij een poesje tegen, dat hem bleef volgen en ineens zei: "Kees van Eyck zei tegen mij, oh, poetje, wärmde gij."

In Ravels zag een man 's anderendaags nadat hij bij Trien de heks was wezen buurten, zo zwart als de schouw. Toen hij de volgende dag wederom bij Trien ging buurten om te weten te komen of het inderdaad haar invloed was, werd hij de morgen daarop nog eens zwart wakker.

In Poppel liet Marie de heks tijdens een bezoek per ongeluk een kruik vallen. Dat gaf een enorme klap en tegelijkertijd sprong er buiten een fietsband. Een duidelijk geval van hekserij dus.

Heksen betrappen

Heksen, vermomd als katten, konden je hinderlijk volgen. Je moest dan vooral niet naar ze schoppen, wat dat kon je lelijk opbreken. Wanneer je zo'n kat toch een trap had gegeven, moest je niet verschieten als je de volgende dag een vrouwke in de buurt tegenkwam, dat onder de blauwe plekken stond. Op deze wijze werd in Ravels Mieke de heks ontmaskerd.

In Ravels werd eens een kat met sintels bekogeld. 's Anderendaags was er in de buurt een vrouwke dood.

Gelukkig kon je heksen dus herkennen. In Ravels moest je je rechtervoet in de voetafdruk van een vermeende heks zetten. Als de vrouw omkeek was het zeker een heks. Op deze wijze

werd Liske de hekst betrapt door kinderen die op weg naar school waren. In Weelde zette men de linkervoet in het spoor en dan de rechtervoet er dwars over.

Een priester had ook zo zijn middelen. Bij een klein gebedje of het geven van een kruisje, kreeg de heks een bijenkorf op het hoofd en viel zo onverbiddelijk door de mand.

Heksen hadden de onhebbelijke gewoonte om je op je rug te slaan. Een oudere vrouw die dat deed, kon je maar het best van kwade opzet verdenken en voor de zekerheid moest je hoger op haar rug terugslaan, dan werd je van hekserij gespaard.

De hekserij bestrijden

De mensen hadden er alle belang bij heksen uit het huis te weren. Wijwater van de pastoor kon voldoende zijn om heksen buiten te houden. Was je huis behekst of zat je met de kwade hand opgescheept, dan kon de pastoor door een uurtje of twee à drie hevig bidden, de hekserij bezweren. Het bidden van het Evangelie van Johannes was in alle drie de dorpen een probaat middel. We zagen al dat Ginna in Poppel door een paasnagel geweerd kon worden. Ook andere voorwerpen konden heksen een halt toeroepen. In Ravels legden de mensen een heiligdom of een trouwring onder de deur, in Weelde konden een boekweitstrohalm of een paassleutel wonderen verrichten als hekswerend middel. Het was voor de heks nu onmogelijk de drempel over te stappen. In Poppel was er een boer die met een versje de hekserij wist te weren: "toen de peeien waren spek, moest ik houen mijnen bek, maar nu de kat is haas, geef ik de koekoek van mijnen baas". Tenslotte kon een bezoek aan de paters in Bornem je van de hekserij verlossen. Je kreeg van de paters gewijd zout of relikwieën mee om thuis in de waterput te gooien. Je kon de heksen dan horen roepen en kermen, maar je was ze wel kwijt. Mensen die naar Bornem gingen, liepen wel kans dat de heksen daar lucht van kregen. Je werd dan behekst en geraakte nooit meer thuis.

Toverboeken

Heksen hadden ook hun problemen. Mieke de heks van Ravels kon niet sterven, want ze bezat boeken die dat beletten. Toen ze die boeken eenmaal had weggegeven, kon ze gelukkig doodgaan. De mensen mochten niet weten aan wie de heks die boeken had overgedragen, maar van de heksen Trien en Trees uit Ravels is bekend dat ze de doodwerende boeken aan hun dochters gaven, zodat de hekserij in de familie bleef.

In Poppel woonde ene Jan met een soortgelijk probleem. Hij bezat een toverboekje, waarmee hij lelijk in zijn maag zat. De pastoor gaf hem de raad zijn boek op te stoken. Jan deed dat, maar ontdekte de volgende dag het toverboekje weer ongeschonden in zijn zak. Hij heeft het toen ver op de hei in de grond begraven en was daarmee definitief van zijn boek verlost.

Zo leefde Ravels in 1740

door Willem Paulussen

Ingevolge een bevel van de Oostenrijkse bezetter, werd er op 16 en 18 november 1740 een telling gehouden van beesten, granen en voedergewassen. Die telling zou verband kunnen houden met de ramp van 1740, waardoor gans Europa betrokken was in een weergaloze hongersnood. Dat zulke telling geen nauwkeurige weergave geweest is van de werkelijke toestand, moet ons niet verwonderen als we weten dat de dorpsbewoners herhaaldelijk werden

lastig gevallen door voorbijtrekkende en ingekwartierde legertroepen die paarden, hooi en haver opeisten en rogge, spek, boter, hesp en peulvruchten afpersten. Daarom moeten we zo'n telling met een korreltje zout nemen, want de inwoners waren beducht voor tellingen!

De telling werd uitgevoerd van huis tot huis en wie schrijven kon, moest zijn handtekening zetten onder de aangifte. Zo ontleenden we aan deze gegevens dat er in Eel 49 woningen stonden, 7 in de Stadstraat, 24 op het Gilseinde en 20 in de Straat en op 't Klein Ravels. Eel was dichter bevolkt dan Ravels en dat bleef zo tot het begin van deze eeuw. In 1740 kende Ravels uitsluitend een agrarische bevolking; elkeen bracht veldvruchten voort en zelfs de notabelen lieten zich niet onbetuigd. De gemeentesecretaris Jan Baptist Baelemans had één van de grootste bedrijven en de pastoor Frater Michiel Slaets had 6 akkers en bewon 2,5 hectare grond. Ook de vaklui als smeden, wagenmakers en strodekkers verbouwden veldvruchten. Wat werd er aangegeven?

Paarden en ossen:

Er werden slechts 30 paarden aangegeven en als daar de negen ossen nog aan toegevoegd worden, dan nog zou op minder dan de helft van de bedrijven trekkracht aanwezig zijn geweest. Dat lijkt wel beneden de werkelijkheid t.o.v. de grondoppervlakte die bewerkt werd.

Koeien:

In totaal werden er 532 koeien aangegeven, wat neerkomt op een gemiddelde van zes koeien per bedrijf of één koe per bewoonde hectare grond. Zestig bedrijven hadden minder dan zeven koeien. Er waren zes boeren met 10 koeien, één met 12 en één met 17.

Schape:

De handel in schape en de verwerking van wol namen een voorname plaats in bij het landbouwgebeuren. Er werden in totaal 1377 schape aangegeven op 45 bedrijven en er waren kudden van 57, 56, 50, 48, 45 en 44 stuks. Op sommige boerderijen was er een schaapherder in dienst.

Varkens:

In totaal werden er 16 varkens aangegeven en het aantal dat verzwegen werd, moet aanzienlijk geweest zijn, omdat toentertijd het varkensvlees toch een voornaam bestanddeel van de dagelijkse kost uitmaakte.

Rogge:

Alle bedrijven gaven rogge aan en rogge was de bijzonderste akkerbouw. Rogge speelde een voorname rol bij de voeding van de bevolking en ook de handel in rogge kende een ongewone bedrijvigheid. Eén bedrijf was er met 9000 schoven, één met 5000 en één met 4500. Twaalf bedrijven hadden gemiddeld 4230 schoven ongedorste rogge in voorraad. Zevenentwintig bedrijven hadden gemiddeld 2130 schoven en zevenentwintig waren er met gemiddeld 1360. Vierentwintig boeren hadden gemiddeld 575 schoven in de schuur. Te Ravels had nooit een molen gestaan om de rogge te malen en van ouds waren de dorpingen verplicht geweest hun rogge te laten malen op de windmolen van Weelde of op de watermolen van Rovert onder Poppel. Eerst in september 1789 werd aan Jan Baptist Sels octrooi verleend om de eerste windmolen te Ravels op te richten.

Haver:

Op alle bedrijven was er haver voorradig in verhouding van één schoof haver tegenover drie schoven rogge. Vijfentwintig bedrijfshoofden gaven gemiddeld 1215 schoven aan en zesentwintig bedrijven hadden gemiddeld 416 schoven.

Boekweit:

Boekweit was een onmisbare teelt, werd op ruime schaal verbouwd en was een voedzaam ingrediënt in de karnemelkpan. Boekweitmeel werd ook aan varkens gevoederd en gaf een lekkere smaak aan spek en vlees. Op 73 bedrijven werd gedorst boekweit aangegeven; immers boekweit werd recht van 't veld gedorst. Die bedrijven hadden gemiddeld 34 viertels en een viertel was het vierde deel van een mud. Een mud was 70 kg. en een viertel 17,5 kg. In 1850 werd er te Ravels nog 8% van de betaalde oppervlakte bezaaid met boekweit, maar nu is de teelt gans verdwenen. In mijn jeugd at ik nog boekweitpap en boekweitstruif.

Erwten:

Op 35 bedrijven waren gemiddeld 20 kg. erwten voorradig.

Bonen:

Op 50 bedrijven trof men bonen aan; gemiddeld 35 kg. Erwten en bonen, die heel eiwitrijk zijn, vervingen het magere vlees waarover men destijds niet beschikte. Er was al een hele verscheidenheid gekend: witte bonen, Turkse bonen, Zeeuwse bonen en labbonen.

Aardappels:

Ontdekt door de Spanjaarden in Peru en Chili, werd de aardappel op het einde van de 16e eeuw naar Europa gebracht. De aardappel werd voor 't eerst hoofdvoedsel in Europa in het jaar 1740, het grote hongerjaar. Misschien kan de landbouwtelling die in 1740 werd bevolen, in verband worden gebracht met de algemene hongersnood. Op 72 bedrijven waren aardappels in voorraad maar slechts 3,5 manden gemiddeld per bedrijf. Toen werden te Ravels die knollen "patrassen" genoemd.

Vlaszaad:

Door 28 verbouwers werd vlaszaad aangegeven. Ze hadden gemiddeld 50 kg. in voorraad en de vlasteelt nam nog een niet te onderschatten oppervlakte in van het totale landbouwareaal. Van de nuttige vezel moest geen aangifte gedaan worden.

Spurrie:

Spurrie was een algemeen verbouwde teelt en met 4,5 karren spurriehooi per bedrijf, kunnen we gerust stellen dat spurrie de teelt was van de armere gronden.

Hooi en stro:

Op 72 bedrijven was er hooi voorradig en met zeis en rijf werd de teelt bewerkt. Er waren gemiddeld drie karren hooi per bedrijf; er was één bedrijf met 20 karren en drie bedrijven met 9 karren. Er was medio november ongeveer 10% van de rogge gedorst, immers rogge werd in 't najaar gezaaid en er was zaaigraan nodig. Het dorsen met vlegels begon in oktober en duurde onafgebroken voort tot half-maart. Haverstro was er niet voorhanden; haver moest ook niet zo vroeg gedorst worden want zaaihaver was er eerst in de lente vandoen.

Boekweitstro, boekweitskaf en roggekaf:

Er waren twee bedrijven met 10 karren boekweitstro en alle andere bedrijven beschikten over drie à vier karren. Op 70 bedrijven werd kaf aangegeven.

Gezinnen van Ravels in 1740:

H= Hoornbeesten, P= Paarden, O= Ossen, S= Schapen, G= Graan. Het aantal kruisjes onder "Graan" wijst op de belangrijkheid van de produktie. Eén kruisje vertegenwoordigt 1500 kg. voorraad. De totale gemeentelijke graanproduktie bedroeg 275.000 kg. De twee grootste bedrijven waren pachthoven van abdijen: Goris Sneyers pachtte van Tongerlo "De Grote Hoef" op 't Gilseinde en Peter Roymans pachtte de hoeve van Averbode in Eel.

	H	P	Q	S	<u>GRAAN</u>
Cornelis Ansems	13	2		45	xxxxxx
Heer Pastoor Slaets	1	1			
Peter Van Heyst	5				x
Gerard Joosen	2		2		
Arnoldus Aerts	2		2		x
Wouter Stalpaerts	3		2	24	x
Corneel Swaegemaekers	3		2		
Joos Joosen	4		1		x
Weduwe Antoon Van Dijck	6	1		30	x
Jacomijne Luyten	10			48	x
Jan Hendricx	10	1		30	x
Sebastiaan Dircken	7	1		30	x
Corneel Aerts				24	
Jan Ansems	4				
Cornelius Lonius	6				x
Mathijs Hendricx	7	1			x
Corneel Janssens	4	1			x
Jan Wouters	4				x
Jesper Verhulst	4	1			x
Peter Van Ginhoven	7			20	x
Hendrik Adriaensen	3				
August Moons	4	1			x
Jan Claessen	1				
Anthoni Adriaensen	1				
Willibrord Ansems	5				
Corneel Corstiaens	6	1			x
Jan Baptist Peter Willems	5	1		24	
Peter Van Dijck	1				
Gijs Aerts	4				x
Peter Schots	7			34	x
Wouter Driesen	6			19	x
Adriaan Janssen	5				x
Sebastiaan Cornelissen	8	1		32	x
Jan Van Riel	5				
Corneel Sneyers	10			50	
Goris Sneyers	17	1		57	xxxxx
Nicolaas Schuermans	8				xx
Vincent Van Dun	9			26	xx
Dirk Van den Broeck	7			29	xx
Jan Cornelissen	8	1		28	xx
Andries Van Steensel	8				xx
Jan Bruyninx	1				
Corneel Michielsens	5	1			
Adriaan Heyns	9			31	xx
Jan Van der Steen	5				
Gerard Huybs	7			20	x
Jan Baptist Aerts	7			33	xx

Gerard Cuypers	6			
Hendrik Huybs				x
Adriaan Janssen	8		31	xx
Jan Huybs	5		15	x
Servaas Van der Sande	4	1		
Jan Baptist Van Loon	7		28	x
Wouter Mercx	1			x
Adriaan Wilborts	8		34	x
Antoon de Bruyn	3	1		x
Jacobus Donckers	4			x
Jan Baelemans	2			
Adriaan Van Giel	5	1	29	xx
Hendrik Janssen	7		28	xx
Peter Huybs	7		22	xx
Adriaan Lurincx	9	1	34	xxx
Weduwe Martinus Schuermans	5		20	xx
Jan Donckers	4			
Hendrik Verhulst	8		30	xxx
Adriaan Verheyen	7			xx
Willem Van Ginhoven	3			
Paulus Remijnsen	2			
Jan Willemsen	10		28	x
Guillaume Van Ael	7		17	x
Adriaan Van Loon	5	1		x
Jan Roymans	8		24	xx
Jan Swanen	5			
Anthoni Berchmans	6	1	36	x
Gerard Canters	4			
Adriaan Andriessen	10		44	xxxx
Cornelis Geerden (Jonge)	7		34	xxx
Hendrik Marinus	6	1	33	xxx
Adriaan Stalpaerts	5	1	35	xxx
Petrus Roymans	12	2	56	xxxxxxxx
Valentijn Verspreuwen	7		24	x
Jan Andriessen	2			
Elisabeth Baelemans	10	1	31	xxxxx
Cornel Geerden (Oude)	4			x
Jan Baptist Baelemans	9	1	35	xxxxx
Andries Sneyers	1			
Jan Van Oeckelen	4			
Martinus Verspreuwen	8			xx
Adriaan Aerts	5	1	25	xx
Peter Anthoni Janssen	9	1	31	x
Hendrik Stalpaerts	5		1	
Jan Lurincx	6		25	xxx
Anthoni Lurincx	6		22	xxx

Slotbeschouwing:

In grote lijnen kunnen we aannemen, indien de telling de werkelijkheid benadert, dat de bewoonde oppervlakte te Ravels voor 3/5 werd besteed aan gras, spurrie en vlas en voor 2/5 aan rogge, haver en boekweit. De met graan bezaaide grond werd voor 50% ingenomen door rogge, 30% door haver en 20% door boekweit. Met het derde deel van de roggeoogst kon de lokale bevolking gemakkelijk gevoed worden, zodat het merendeel van de rogge kon worden verhandeld of gevoederd aan het vee.

De pastoor werd bij de telling niet overgeslagen en hij gaf aan: "Een paard en een vaars, drie karren hooi, één kar roggestro en één kar boekweitstro, een kruiwagen spurriehooi en vier zakken boekweitskaf, 18 viertels haver en 14 viertels en 4 zakken boekweit, één vat erwten en twee manden patrassen). De pastorie was in 1740 een indrukwekkend gebouw, een paar jaar voordien opgetrokken; maar zeker voorzien van stal en schuur. Ze is nog te zien naast de kippen-slachterij Klaassen in de Peel.

De oude pastorie van Ravels

Bezuinigingen gedurende de oorlog

door Kris Van Gils

Dat oorlogstijd een tijd van armoede, tekorten en rantsoenering betekent, weten de ouderen onder ons maar al te goed. De burgerbevolking staat bloot aan allerlei onheil en rampspoed. Wanneer we nu aan mensen die een oorlog meemaakten, vragen wat hen ervan bijgebleven is, dan merken we dat in onze gemeenten niet zo zeer de honger overheerste, als wel de tekorten en de rantsoenering van allerlei producten. De boeren konden zich beter uit de slag trekken dan de arbeiders, gezien zij het voordeel hadden zelf allerhande producten te

verbouwen op hun boerderij. Voor de huisvrouw was de oorlogstijd een zeer zware tijd. Immers, oorlog of vrede, elke dag moest er gegeten worden, de was en poets moesten gedaan worden. De gezinnen waren in de eerste helft van deze eeuw nog veel groter, de sociale tegemoetkomingen veel kleiner. Moeder de vrouw was dus aangewezen op haar eigen inspiratie om variatie in het eten op tafel te brengen. Ook voor de was en poets werd er beroep gedaan op allerhande huis-, tuin- en keukenmiddeltjes.

Denken we even aan het dagelijkse voedsel. Wat kwam er op tafel bij de mensen van onze gemeenten gedurende de oorlog? Bij het ontbijt zwart brood van een zodanige slechte kwaliteit van bloem dat het brood aan het mes bleef kleven. Bij degenen die in hun hof kleinfruit en/of een boomgaard hadden, was er confituur. Soms was er een stukje spek of ei. Op vrijdag was er verse haring. Het stukje spek, het ei of de haring moesten meestal nog gedeeld worden met één of meerdere broers en/of zussen.

De boterhammen werden gesopt in het spekvet en met witte suiker bestrooid. Bruine suiker was in die tijd een ongekend product. Kaas was een luxe welke slechts weggelegd was voor de boeregezinnen die zelf melk verwerkten. Bij het eten werd koffie gedronken. Deze koffie bestond in de oorlog uit gebrande gerst. In een grote, ijzeren pan werd de gerst gebrand tot hij volledig zwart was. Gedurende dit branden moest de gerst voortdurend omgeroerd worden. Bij dit karwei stonk het hele huis naar verbrande gerst.

Het middageten bestond vooral uit aardappelen met groenten en spek. Als groenten werd er gebruik gemaakt van de seizoengroenten. In de zomer werd zo mogelijk het overschot van de oogst gedroogd of gepekeld als voorraad voor de winter. Snijbonen werden gepekeld, wortelen in een groef ingelegd, erwten en witte bonen gedroogd, rode en witte kolen kon men lang bewaren. In de winter at men ook tolkolen; dit waren gele rapen die men kookte en met een witte saus klaarmaakte. Van het kleinfruit werd confituur gemaakt. Appelen werden geschild, in schijven gesneden en na het bakken van het brood in de nog warme oven gelegd om in te drogen. Deze appelschijven leken dan op de hedendaagse chips, ze krulden op. In de winter werden deze schijven geweekt en konden ze gebruikt worden bij rode kool. Als nagerecht at men pudding van zelfgemaakte aardappelbloem met kleurstof. 's Avonds werd er een pan aardappelen met de resterende groenten van het middageten opgewarmd, waarna eenieder zich rond die pan schaarde en de hete aardappelen uit de pan prikte. Je kan je wel indenken dat de ruzies om de lekkerste stukjes dan niet uitbleven. Hierna werd er een bord botermelk, brokkenpap van melk en oud brood, of havermoutpap opgeleefd.

De meeste mensen aten in de loop van de voormiddag nog een kleinigheid. Bij sommigen gebeurde dit ook in de loop van de namiddag. Op zondag werd er brood van een iets betere kwaliteit gegeten, tenminste als er de nodige bloem voorhanden was. Bij het middageten werd er ook een beter stuk vlees van het varken klaargemaakt. Er werd al eens een vlaai of taart gebakken, kortom men probeerde met het weinige dat men had die ene dag van de week een iets betere kwaliteit voedsel op tafel te brengen. Aardappelen waren gewoon niet weg te denken uit het dagelijkse voedsel. Het was een produkt dat door eenieder kon geteeld worden in eigen hof. De kans op een mislukte oogst was redelijk klein en de bewaarmogelijkheden waren ruim voldoende om van de ene oogst naar de andere de aardappelen te bewaren. Er waren dan ook honderd en één manieren om de aardappel in het dagelijkse leven in te schakelen. Naast het gebruik van aardappelen bij het middagmaal en als

avondschotel, kon men ze ook als vervangmiddel gebruiken. We zullen u hiervan enkele voorbeelden geven.

Bijvoorbeeld bij het bakken van brood werd er tot 20% aardappelpuree met de bloem gemengd, teneinde een grotere hoeveelheid brood te bekomen zonder het bloemrantsoen extra te belasten. Binnen het gezin werd boter gemengd met aardappelbloem om een grotere hoeveelheid broodsmeezel te bekomen. Bij het maken van gehakt werd het ei vervangen door een rauwe aardappel om het vlees te binden. Was er iets te vieren dan werd een aardappeltaart gebakken. We zullen u enkele recepten met aardappelen geven, mocht U zin hebben het een en ander uit te proberen, ga uw gang..

Aardappeltaart:

Benodigdheden: 2 tassen aardappelpuree, 2 tassen suiker, 3 eieren en 4 lepels bloem.

De gekookte aardappelen flink opschudden tot ze bloemen en volledig opgedroogd zijn. Daarna de droge aardappelen pletten en mengen met de bloem, eierdooiers en suiker. Een snuifje zout bijvoegen. Vervolgens het stijfgeklopte eiwit toevoegen. Het geheel in een beboterde en met bloem bestoven plaat in een matig warme oven laten bakken. Baktijd ongeveer 30 minuten. Indien men de beschikking had over een of andere smaakstof dan kon dit natuurlijk toegevoegd worden. Het was een lekkernij voor jong en oud wanneer op zondagmiddag de koude taart, bestreken met confituur opgediend werd.

Aardappeltaart:

Benodigdheden: 300 gram gekookte koude aardappelen, 150 gram suiker, 50 gram griesmeel of rijstmeel en 3 eieren. Eventueel een of andere smaakstof. Dezelfde werkwijze als hierboven.

Marsepein van aardappelen:

Benodigdheden: een halve kilo aardappelen, 200 gram suiker, 150 gram gemalen rijst en 4 druppels amandelessence.

Aardappelen koken, afgieten en doorsteken. Rijst, suiker en amandelessence toevoegen. Bakken in een beboterde plaat in een matig warme oven. Soms mochten de kinderen van dit deeg koekjes in allerlei vormpjes kneden alvorens er gebakken werd.

Aardappelbeignets:

Benodigdheden: een halve kilo aardappelen, een halve kilo bloem, 1 ei, 40 gram gist en eventueel rozijnen.

Aardappelen koken en pureren. Koud laten worden. De rest van de ingrediënten toevoegen, goed kneden en er bollen van rollen ter grootte van een appel. De bollen eerst door eiwit en daarna door paneermeel rollen. Bakken in heet fritvet en warm opdienen, bestrooien met bloedsuiker. Wanneer men wafels wou bakken dan voegde men er nog suiker en een weinig olie aan toe.

Aardappelen konden ook gebruikt worden om zelf gist te maken. Dit gebeurde op de volgende wijze. Een aardappel in een halve liter water koken, de aardappel in het kookwater pletten. Vervolgens er twee eetlepels suiker aan toevoegen en laten gisten. Hoe warmer de plaats van gisting en hoe langer de gisting duurde, des te betere kwaliteit gist men verkreeg. Wanneer men ging bakken moest men deze werkwijze herhalen en het verse mengsel vlak voor het bakken bij de reeds gegiste aardappel voegen. Slechts de helft van dit mengsel (oud en nieuw) gebruiken en de rest wegzetten om verder te laten gisten.

Het maken van aardappelbloem gebeurde als volgt. De geschildte rauwe aardappelen werden geraspt. Deze geraspte aardappelen vielen in een groot bad gevuld met koud water. Onder voortdurend roeren werd er bezinksel gevormd van de geraspte aardappelen, dit was de aardappelbloem. Het vuile water werd herhaaldelijk van de aardappelbloem afgegoten en ververs. Wanneer uiteindelijk het water zuiver bleef, werd het een laatste maal afgegoten en werd de aardappelbloem te drogen gezet. Daarna was de aardappelbloem klaar voor gebruik.

Naast allerlei bezuinigingen in de voeding, moest moeder de vrouw ook trachten de was en de poets gedaan te krijgen. Tegenwoordig stopt men alle was en afwas in de hiervoor bestemde machines, voegt men er de nodige detergents bij en met een druk op de knop wordt het hele schoonmaakproces uitgevoerd. Vroeger durfde men niet eens dromen van zo'n comfort. De wekelijkse wasdag was een zware dag voor de huisvrouwen. De was werd in de week gezet de avond van tevoren en gedurende de hele daaropvolgende dag werkte men om de was gedaan te krijgen. Het beddengoed werd niet wekelijks gewassen. Ook de zondagse kleding werd zo min mogelijk gewassen, zo bleef alles langer "mooi". Sommige delicate stoffen werden gedroogkuist. Welke produkten kende men voor de was en de poets? Eerst en vooral waren er de alom gekende wasprodukten welke men bij de drogist of winkelier kocht: Sunlightzeep, soda, bruine zeep. Daarnaast waren er de huis-, tuin- en keukenmiddeltjes: zemelen, zaagsel, zand, asse van hout en/of sigaren, pekewater, aardappelwater, klimopbladeren, eierschalen, koffiegrijs, vloeipapier, kastanjes, zurkelbladeren, rabarberbladeren, brandnetels, krantenpapier, aarde, en waarschijnlijk nog een heleboel andere middelen.

Bruine zeep werd veelvuldig gebruikt. Men kon besparen door de zeep te vermeerderen op volgende wijze. Men nam een halve kilo bruine zeep, een half bierglas ammoniak, 5 liter regenwater, een stuk Sunlightzeep van een halve kilo, en een halve kilo soda. Het regenwater goot men in een grote ketel, soda, bruine zeep en Sunlightzeep werden erin opgelost, vervolgens een klein half uurtje gekookt, van het vuur genomen en voorzichtig de ammoniak bijgegoten. Het mengsel liet men afkoelen en werd in een emmer weggezet tot het moment van gebruik. Op deze manier verkreeg men ongeveer 6 liter bruine zeep. Natuurlijk was deze zeep lichter van kleur en ook minder vast dan de echte bruine zeep. Het belangrijkste was echter voor de huisvrouw de hoeveelheid bruine zeep die ze verkreeg. Het was ook mogelijk zonder al te veel rompslomp te besparen op bruine zeep, namelijk door 2 gram soda te mengen per liter water dat men gebruikte om zeepsop te maken. Op deze manier kon men de benodigde hoeveelheid bruine zeep halveren.

De was zuiver krijgen was meermaals een probleem. De gewone was werd een eerste maal gewassen met bruine zeep en een tweede maal met Sunlightzeep. Hoe reinigde men wollen stoffen? Ingeval de wollen kledingstukken niet al te vuil waren, werden ze gewoon uitgeborsteld. De kragen en eventuele vlekken werden geborsteld met een in ammoniakwater gedrenkte borstel. Een andere veel gebruikte mogelijkheid was het poetsen met zemelen. Hoe ging men te werk? Er waren twee mogelijkheden, ofwel warmde men de zemelen op en wreef men het kledingstuk in met de verwarmde zemelen. Ofwel goot men op de zemelen een weinig benzine, waarna men de natte zemelen op de wollen stof uitwreef. Nadien borstelde men het geheel en hing het buiten om te luchten. De satijnen voorschoten vlek- en vuilvrij maken, was een soortgelijk karweitje. Ofwel droog borstelen, vetvlekken behandelen met ammoniakwater, ofwel weken in zoutwater en daarna wassen met een aftreksel van

klimopbladeren of zemelenwater met 20% ammoniakwater vermengd. Bij het laatste spoelwater werd er een weinig zout toegevoegd om de zwarte kleur van het satijn op te halen. Indien men gesteven schorten wilde, voegde men aan het laatste spoelwater een beetje Arabische gom toe.

Hoeden werden met zemelen gereinigd. De lichtere kleuren werden behandeld met warme, met zout bestrooide zemelen. Op deze manier reinigde men ook pelsen. De donkere kleuren reinigde men met koude zemelen welke besprenkeld werden met benzine. Blauwe lijnwaden schorten werden gewassen met kookwater van aardappelen. Varkensgal gebruikte men om zwartwollen kousen uit te wassen. Hiervoor kon men ook een aftreksel van kastanjes gebruiken. Gal werd eveneens gebruikt om tapijten op te frissen (1 eetlepel gal per 2 liter water). Tapijten werden eveneens over het gras getrokken of met gras ingewreven ter reiniging. Tapijten in verse sneeuw leggen, had ook een reinigend effect. Zaagsel diende als vervangmiddel bij gebrek aan zemelen. Zand gebruikte men om stalen messen, ketelbodems en vloeren te schuren. Houtasse, in water geweekt gedurende een nacht en daarna gezeefd, werd gebruikt om katoenen stoffen te wassen (enkel niet-witte stof). Sigaretten- en sigarenasse vermengd met een weinig slaolie werden gebruikt bij de reiniging van goud en zilver. Ook donker uitgeslagen tin en koper kon men er mee poetsen.

Heet pekewater goot men tussen de stenen om de groei van onkruid tegen te gaan. Van klimopbladeren maakte men een aftreksel om wollen en satijnen stoffen uit te wassen. Eierschalen waren dienstig om glazen flessen en dergelijke proper te krijgen. Zelfs het koffiegruis werd niet weggegooid. Het werd als een schuurmiddel gebruikt zoals zand, namelijk om zwarte ketelbodems en vloeren te schuren. Zelfs in de moestuin gebruikte men koffiegruis. De prei werd ermee bestrooid om de preivlieg te bestrijden. Bruin papier en vloeipapier deden dienst als opsorper van kaars- en vetvlekken in kleding, linnengoed en tafellinnen. Gegalvaniseerde emmers en melkkruiken schuurde men uit met een combinatie van zand en rabarberbladeren. Zurkel- en rabarberbladeren werden gebruikt om aluminium- en emailpotten uit te koken. Zand in combinatie met azijn gebruikte men om wit ijzer en blik te schuren. Pelsen die door de tijd dof waren geworden, konden hun glans herkrijgen door er eerst warm zand in te wrijven en dit er naderhand weer flink uit te borstelen. Blinkende ramen verkreeg men door er ofwel brandnetels over te wrijven en daarna met water te spoelen, ofwel de ramen na het wassen op te blinken met oud krantenpapier. Vorige zomer hadden wij een Bosnisch kind te gast. Bij het poetsen van de ramen bleek dat zij thuis, anno 1996, de ramen wisten door middel van een natte vod en krantenpapier: eerst werden de ramen gewassen met een doek gedrenkt in water en vervolgens werden de natte(!) ramen drooggewreven met krantenpapier. Dit is wel een werk van lange adem, maar het resultaat mag gezien worden.

Misschien zijn niet al deze middeltjes U bekend, U kan ze eens uitproberen en also "die goeie ouwe tijd" nog eens bovenhalen. Ongetwijfeld zijn er nog een massa huis-, tuin- en keukenmiddeltjes welke hier niet vermeld werden. Indien U zin hebt, kruip in de pen en meld ze ons. Mogelijk komt er op die manier een vervolg aan dit artikel.

Sint-Jan van Weelde-Straat tussen 1896-1951 (Deel 2)

door Laurent Woestenburg

Zoals in onze vorige aflevering is gesteld, ondertekenden in 1896 een aantal inwoners van Weelde-Straat een petitie voor het bisdom, maar verzonden ze onder druk van pastoor Jacobs nooit. Zoals toen baseren wij nu ons verdere verhaal op de notities die pastoor Louis Tubbax heeft nagelaten.

Het ontstaan van de parochie Sint-Jan.

Na de tussenkomst van pastoor Jacobs van Sint-Michiël, die overigens door Tubbax herhaaldelijk geprezen wordt als mens, bleef het zo'n 30 jaar erg stil rond het probleem van de veraf wonende parochianen in de Straat. In 1926 gebeurde er iets heel opzienbarends. In de maand september schreef Jacobs een brief naar Mgr. Van Olmen van het bisdom Mechelen om zijn ontslag aan te bieden. Dat had werkelijk niemand van hem verwacht. Wel was het geen geheim, dat hij met Mgr. Van Olmen goed bevriend was. Alras werd bekend, dat de monseigneur zonder meer het ontslag aanvaardde.

En toen gebeurde wat te verwachten was. Allerhande speculaties deden de ronde, vooral omdat de pastoor zelf geen enkele verklaring gaf. Vooral in Weelde-Straat gonsde het van de geruchten. Voelde de pastoor toch dat er verandering moest komen? Vreesde hij dat Weelde dra in twee parochies uiteen zou vallen? Wilde hij aan de Straat zonder gezichtsverlies een toegeving doen? Of was het ontslag gewoonweg een mogelijkheid om de weg open te maken voor toch een tweede parochie? Immers, vast staat dat hij van de Straat steeds meer parochianen uit zijn kerk zag verdwijnen, vooral oudere en zieke mensen. Deze trokken namelijk meer en meer naar aangrenzende parochies, vooral die van Ravels-Eel en Poppel. Sommigen namen zelfs de bus om daar de hoogmis bij te wonen. Er verlieten nog enige maanden tot Jacobs naar het bisdom trok om een vicaris residens (een in de Straat wonende onderpastoor) te doen benoemen. Deze zou de diensten in de kapel van Sint-Jan moeten verzorgen. Mgr. Van Olmen ging op die suggestie in en benoemde Louis Tubbax tot vicaris residens. Wij schrijven dan 4 juli 1926. Tubbax was onderpastoor in Sint-Michiël en deed al beperkte dienst in Sint-Jan. Vanaf zijn benoeming mocht Tubbax dus dagelijks de mis lezen in Sint-Jan en mocht hij ook onder zijn parochianen gaan wonen. Omdat een huis dat als pastorie kon dienen, niet zo gauw gevonden was, suggereerde de monseigneur Tubbax om er zelf maar een te bouwen.

Ondertussen wilde pastoor Jacobs dit nieuws nog wat geheim houden, maar natuurlijk lekte het uit. Het kwam zo plots de rust verstoren, dat de Straat meteen in rep en roer stond. Er werd alom gefeest en de pinten rolden over de toog. Het gemeentebestuur keek voor één keer de nachtelijke feestpartijen door de vingers en liet de cafés na het sluitingsuur lustig verder tappen. Twee notabelen die in de Straat woonden, met name notaris De Bougne en dokter Amandus Van Baelen, snelden naar pastoor Jacobs. Of het toch wel waar was, dat Tubbax pastoor van Sint-Jan geworden was?

Het was echter niet overal feest. In het Kerkeneind vreesden namelijk nogal wat mensen, dat dit de dood van het dorp Weelde betekende. Om de hevige emoties in te dijken kondigde pastoor Jacobs in Sint-Michiel zelf het nieuws van de benoeming aan met de nadruk op enkele beperkende beschouwingen. Hij zei, dat het eigenlijk ging om de dagelijkse mis in de kapel en dan nog maar om de oude en zieke mensen een helpende hand te reiken. Voor hen zou het immers nu veel gemakkelijker zijn om hun zondagsplicht te vervullen. "Maar", zei hij, "die van het Moleneinde moeten naar Sint-Michiel blijven komen!" Met een dreigende vinger in de lucht waarschuwde hij, dat bij misbruiken alles weer ongedaan zou worden gemaakt. Hoe dan ook vanaf 19 juli werd in de Sint-Janskapel elke werkdag mis gelezen en kort daarna volgden ook echte parochievieringen op de zondagen. Sint-Jan functioneerde dus voort als een echte parochie, hoewel het nog niet officieel die status had gekregen. Daarop moest men nog wel een tijd wachten.

Pastoor Jacobs

De eerste stoelenverpachting.

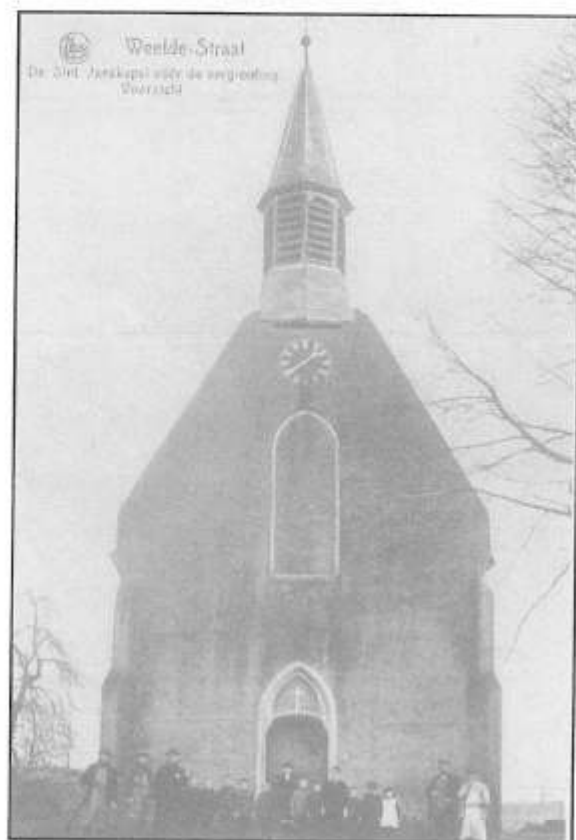
In die tijd -en dat duurde nog voort tot in de jaren vijftig- hadden de mensen in de kerk hun vaste stoelen. Althans zij die daarvoor het nodige geld hadden of wilden betalen. De "swis" moest erop toezien, dat kerkgangers niet op de vaste stoelen van een andere familie gingen zitten. Die stoelen werden dus verhuurd voor een vast bedrag, het stoelgeld genoemd. In het armsteunblad bovenop de rugleuning van de stoel werd de naam van de familie gegrift, gebrand of met koperen sierspijkers geslagen. Die ingeburgerde gewoonte moest ook in de kapel van Sint-Jan doorgang vinden.

De eerste verpachting had er plaats op 25 juli 1926. Dat was een opdracht voor de kerkfabriek. Om de hele operatie een beetje ordentelijk te laten verlopen stelde de kerkfabriek, dat oude en zieke mensen het eerst aan bod moesten komen. Het enthousiasme van de inwoners van de Straat was echter zo groot, dat vrijwel iedereen op dat moment ziek of oud leek te zijn. In een oogwenk waren de 100 stoelen dan ook verpacht. De opbrengst loog er niet om: 4478 frank kwam de kas van het kerkbestuur spekken. Zelfs de plaatsen op het hoogzaal werden "stormenderhand" ingenomen.

De inrichting van de kapel.

Met de opbrengst van het stoelgeld werd het hoogzaal verstevigd. Het zou immers tijdens de zondagmissen veel volk moeten torsen, en werden een preekstoel en een biechtstoel

ineengetimmerd. Gelukkig vond men op de zolder van de Sint-Michielskerk nog een oude godslamp en kwam pastoor Voordeckers van Ravels-Eel met een eiken tabernakeltje aandragen, zodat de basisuitrusting voor het koor ook in orde was.

Kapel voor de vergroting

Opdat Sint-Jan een eigen parochie waardig zou zijn, moest de pastoor echter ter plaatse wonen. Dan maar aan het bouwen geslagen! Maar dat zou veel geld kosten en het was nog niet zo duidelijk vanwaar dat moest komen. De kerkfabriek kon slechts instaan voor 500 frank per jaar en het gemeentebestuur kwam ook al niet verder dan een huurvergoeding van 1500 frank 's jaars. Later werd die weliswaar opgetrokken tot 2500 frank, maar dat bood helemaal geen soelaas voor Tubbax die in één keer voor een fiks bedrag moest zorgen. In 1926 was echter een economische crisis uitgebroken die tot een devaluatie van de Belgische frank had geleid. Bovendien stond ons land onder permanente druk vanwege het verzet tegen de regering Pouillet-Jansen. Dat maakte het er voor de arme man niet gemakkelijker op. Maar het tij keerde toen zijn ouders hem de belofte deden om financieel bij te springen. Bovendien kwam er soelaas vanuit een heel andere hoek.

De bijna tachtigjarige Karel Bols had een mooi stuk van 57 roeden grond liggen langs de Koning-Albertstraat. In de sfeer van goedwilligheid die er toen heerste in de Straat, besloot deze zijn bouwgrond aan de pastoor te verkopen voor slechts 100 frank per roede. Dit was werkelijk een gunstprijsje, vermits de gangbare prijzen toen varieerden tussen de 200 en de 300 frank. Hij ging er prat op de eerste te zijn geweest die aan de nieuwe parochie een "cadeau" kon presenteren.

In een week tijd stond het plan van de woning op papier. De aanbestedingen gebeurden meteen en de bouwmaterialen werden aangekocht. Jan Ooms kreeg de metselwerken toegewezen. De gebroeders Van der Voort stonden in voor de schrijnwerkerij en Adriaan De Rijck werd de timmerman. Er moest echter ook voor vervoer gezorgd worden. Grond aanvoeren en materialen aan de kant zien te krijgen was een klus die met paard en kar diende te gebeuren. En daarvoor kon de nieuwe pastoor rekenen op de goodwill van de boeren. De toenmalige deken (voorzitter) van de boerengilde stond in voor de organisatie van dat vervoer.

Op 31 juli konden de werkzaamheden een aanvang nemen. E.H.Louis Nuyens, rustend pastoor te Turnhout die een oom van Tubbax was, kreeg de eer de eerste steen te

leggen. Hem was neef Tubbax immers veel dank verschuldigd, want hij had diens ouders zover gekregen, dat zij voor hun zoon het bouwen zouden mogelijk maken. De bouwwerken vlotten goed, zodat al op 20 augustus de meiboom op de nieuwe woning stond te prijken. Meteen stelde zich het probleem van de aanplanting rond de woning. Ook daar werd al spoedig een oplossing voor gevonden. Laurent Swaan die in het Moleneinde een boomkwekerij uitbaatte, kwam pastoor Tubbax op dezelfde wijze ter hulp als hij al zolang deed voor alle priesters in de omtrek. Hij zorgde voor de aanleg en de beplanting volledig gratis. Laurent had trouwens ook de goede gewoonte steeds de planten die er nodig waren voor de kerkversiering te Weelde, gratis te schenken. Op 16 november verhuisde pastoor Louis Tubbax van de pastorie van Sint-Michiël naar zijn eigen huis in de Koning-Albertstraat. (vervolgt)

Onze grens, folklore en bron van leven (Deel 2)

door Laurent Woestenburg

Ze mag dan voor ons al een stukje folklore zijn, die grens. Voor onze voorouders is ze dat echter niet steeds geweest. Integendeel, ze is in haar oorsprong zelfs een duur bevochten afbakening van macht geweest.

De eerste grensafbakening.

Wanneer Filips II in 1555 de Nederlanden erft samen met de Spaanse erflanden, begint voor onze contreien het tijdperk der Spaanse overheersing, de bekende Spaanse Tijd. Natuurlijk komt daartegen sterk verzet, vooral in het noordelijke deel van de Nederlanden. Filips II is immers de kampioen van het Roomse katholicisme, terwijl in het noorden het protestantisme vaste voet heeft gekregen. Na een verbeterden strijd moeten de Spanjaarden het noordelijke deel van de Nederlanden aan de opstandelingen prijsgeven. Zelfs dreigt ook het zuidelijke deel hen uit de handen te vallen. Die bloedige oorlog zal tachtig jaar duren. Bovendien woelt het eigenlijk in heel Europa. De Duitse keizer Ferdinand III gaat zich met de zaak bemoeien.

Hij wil namelijk de vrede in Europa herstellen en vooral de bloedige twisten in de Nederlanden in de kiem smoren. Dat valt nog niet zo goed mee. Immers, de strijd in de Nederlanden is vooral ook de strijd tussen de protestanten uit het Noorden en de katholieken uit het Zuiden geworden. Toch vindt de keizer dat het de hoogste tijd wordt om een en ander te beslechten, want hij ziet als katholiek ook niet zo graag dat de opstandelingen nadat ze het noorden flink in hun greep hebben gekregen, nu ook de zuidelijke Nederlanden aan de Spanjaarden zullen ontnemen. Vooral ook omdat Frankrijk de opstandelingen steunt. Na veel diplomatieke inspanningen lukt het de keizer. Hij krijgt alle Europese mogendheden behalve (het half Europese) Turkije in Münster aan de onderhandelingstafel. Ferdinand wil vooral de

situatie in de Nederlanden klaren. Die onderhandelingen monden uit in de Vrede van Münster. Wij schrijven nu al 1648.

In die overeenkomst wordt de definitieve opsplitsing van de Nederlanden in twee gebieden bezegeld. Er ontstaat een onafhankelijk noorden en een Spaans gebleven zuiden. Waar moet de grens liggen? Gewoon volgens de wet van de eenvoud: ieder behoudt wat hij heeft. Pragmatisch maar niet zo nauwkeurig. Immers, het zal nog vele jaren duren vooraleer er een definitieve vastlegging komt. Hoe dan ook, er worden toch alvast maar houten palen in de grond geheid. Onze eerste grens is een feit! Het noordelijk gebied wordt een zelfstandige protestantse republiek. Maar, dan ligt er daar nog een katholiek gebleven gebied tussen de grote rivieren en de Zuidelijke Nederlanden dat op de Spanjaarden is veroverd. Het verdrag van Münster voorziet dat dit een "wingewest" van het Noorden wordt, bestuurd door Den Haag. Men noemt het ook wel de "generaliteitslanden".

Met de Oostenrijkers geen wijziging.

Wie dacht dat iedereen zich nu gedwee bij die afbakening met houten palen zal neerleggen, heeft het wel mooi mis. Want er is nog Frankrijk. Dat probeert de hele zeventiende eeuw de Spaanse gebieden in handen te krijgen. Ook dat wordt opnieuw een regelrechte oorlog die pas in 1713 met de Vrede van Utrecht beslecht kan worden. Daar wordt overeengekomen, dat Oostenrijk het zuidelijke deel van de Nederlanden verwerft. Pas dan zal de grens een duurzamer karakter krijgen. Belangrijk is wel, dat die grens blijft waar ze al eerder is vastgelegd.

De houten palen worden vervangen door stenen ten teken van duurzaamheid. Er zijn er twee soorten, grote en kleine. De grote krijgen aan de ene kant de Oostenrijkse adelaar met twee koppen en de naam Oostenrijk erop. Aan de andere kant wordt de Nederlandse leeuw erop aangebracht met de naam "*Haar Hoog Mogende*" wat "Staten-generaal" betekent. Ook op de kleine worden aanduidingen aangebracht. Aan de Oostenrijkse kant is dat "*s KEY.E.CONIN Bodem*", wat betekent: "des keizers en konings bodem". Aan de andere kant: "*STAET BODEM*", wat "het gebied van de Staten-generaal" betekent.

Met de Fransen geen grenzen meer.

Het leed is echter nog lang niet geleden, want in 1793 slaat Frankrijk weer toe. Het bezet de zuidelijke Nederlanden. Dat wordt dan de beruchte Franse Tijd. Frankrijk deelt ons hele gebied in kantons in, zoals dat in Frankrijk al het geval is. In 1806 wordt het noordelijke gebied het Koninkrijk Holland, maar dat zal geen garantie zijn voor sterke zelfstandigheid, want ook hier legt Frankrijk zijn klauw op. Gevolg: de grenzen en hun grenspalen verliezen elke betekenis, al blijven ze wel staan. Het hele gebied der Nederlanden wordt een deel van Frankrijk. Zelfs wanneer Napoleon in 1813 de duimen moet leggen, blijven de grenspalen voorlopig nog steeds zonder betekenis. Ze staan er nog wel, maar zonder eigenlijke functie.

België ontstaat.

Napoleon merkt bij zijn val op, dat "de Walen van Jemappes, Namen en Luik geen haar beter zijn dan de Vlamingen". Dat getuigt reeds van het overheersende gevoel van de

mensen, dat zij eigenlijk Belgen zijn. Toch wordt in 1814 België nog niet opgericht. Integendeel, op 21 juni 1814 spreken de grote mogendheden in Londen af, dat de twee Nederlanden verenigd moeten worden onder koning Willem I. Hij wordt in 1815 koning van het ééngemaakte Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en meteen bestaat er geen grens meer tussen Noord en Zuid. Het lukt hem echter niet er ook daadwerkelijk één land van te maken. In het zuidelijke deel ontstaat een sterke oppositie van jonge liberalen en de katholieken. Dat verzet groeit uit tot een gezamenlijk front tegen Willem I. Wegens de enorme economische crisis (vanaf 1820) en de grote werkloosheid wordt het in onze streken almaar woeliger. Tot op 25 augustus 1830 te Brussel een opstand losbarst. Dat gebeurt na de voorstelling van de nationalistische, maar zeer gevoelsgeladen opera "De Stomme van Portici". Op 4 oktober 1830 roept een voorlopige Belgische regering de onafhankelijkheid uit.

De huidige grens vastgelegd.

Op 20 januari 1831 bepaalt de Conferentie van Londen, dat Nederland de afmetingen van 1790 zal krijgen, dat het Groot-Hertogdom Luxemburg persoonlijke eigendom van Willem I zal blijven en dat België de rest van het gebied zal omvatten. Willem gaat daarmee niet akkoord en stuurt een leger naar België. Dat mondt dan uit in de Tiendaagse Veldtocht (2 tot 12 augustus 1831). Inmiddels is op 4 juni Leopold van Saksen-Coburg tot eerste koning van België uitgeroepen. In 1833 ondertekent Willem eindelijk een wapenstilstand.

Grenspaal

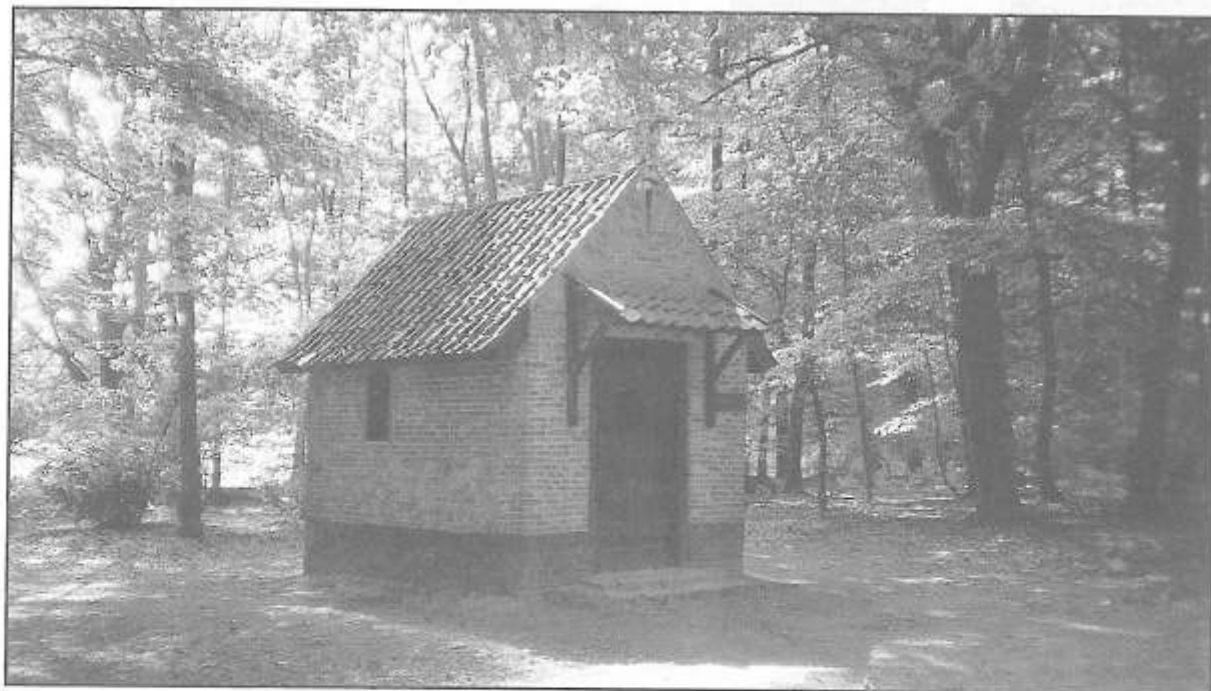
Het duurt echter nog tot 19 april 1839 alvorens te Londen de grenzen van de scheiding echt worden vastgelegd in het zogenaamde "scheidingstractaat". Daarmee is echter nog altijd niet heel precies bepaald hoe de scheidingslijn in detail zal lopen. Daarvoor moeten we nog lang wachten. Op 8 augustus 1843 besluit men in de Conventie van Maastricht waar precies de grens zal lopen van Vaals tot aan de kust in West-Vlaanderen. Er worden niet minder dan 388 gietijzeren palen besteld, allemaal mooi genummerd en elk 372 kg zwaar. Die palen moeten geplaatst worden op elk punt waar aan weerszijden van de grens een andere gemeente begint en tussenin op punten waar de grens een knik vertoont. Daartussen moeten 356 arduinen palen neergepoot worden. Al die palen staan er nu nog. Op de gietijzeren palen staat aan de Belgische kant het wapenschild van ons land afgebeeld en aan de Nederlandse kant de Nederlandse leeuw. Op de arduinen palen staat niets.

De grenscontroles.

Leuk is te weten dat deze dooernstige bedoening in onze tijd een stukje folklore heeft opgeleverd. Elk jaar namelijk moeten de burgemeesters en een paar ambtenaren van de aangrenzende gemeenten uit beide landen gaan constateren of de palen nog steeds ongeschonden zijn en op de vastgestelde plaatsen staan. Dit ervaren de burgervaders uiteraard als een ernstige aangelegenheid, maar het daaropvolgende restaurantbezoek en de daarbij horende borrels zijn minstens even belangrijk. Dan moeten afspraken gemaakt worden tussen de Ravelse afvaardiging en die van Baarle-Nassau, Riel, Alphen, Goirle, Hilvarenbeek en Hooge en Lage Mierde. Gewoonlijk nodigt ieder om de beurt uit en dan volgt een aangename dag verbroedering, overgoten met een flinke slok deugdelijk nat. Over die bezoeken moet een proces-verbaal opgesteld worden. Als een paal niet meer op de juiste plaats staat, dan moet die opnieuw geplaatst worden in aanwezigheid van ambtenaren van het kadaster. Dat blijkt in de loop der jaren na de plaatsing een aantal keren nodig geweest te zijn.

De vorm van onze grens.

De grens vertoont onder meer langs onze gemeente een grillige vorm. Poppel ligt bijvoorbeeld in een bochel. De kromme lijnen zijn te wijten aan het feit dat onze dorpen ten tijde van het Verdrag van Münster bij het land van Turnhout en dus bij het Spaanse gebied hoorden. Daartegenover staat dat Hulst, Bergen-op-Zoom, Breda, Eindhoven, Weert, Roermond en Maastricht bezet waren door prins Maurits en dus bij het gereformeerde Noorden werden gevoegd. In onze eeuw zijn er nog een paar grenscorrecties geweest. Op 5 november 1942 en op 8 augustus 1943 bijvoorbeeld nog. Tot zover de grens in haar bloedige ernst. Maar ze heeft ook nog heel wat andere, meer pittige histories opgeleverd. Daarover een volgende keer.

Het pittoreske Sint-Janskapelletje op Nieuwkerk staat nog juist op Belgisch grondgebied, terwijl dit ten westen en ten oosten tussen delen Nederlands gebied gekneld ligt.

Biografie van de Heilige Nicolaus Poppelius (Deel 4)

door Marc Vermeeren

9. De naam.

Over de naam en de geboorteplaats van de Heilige Nicolaus Poppelius ontstond heel wat beroering op het einde van de vorige eeuw, toen zowel Weelde als Poppel zich het recht toeëigenden om de Heilige Nicolaus Poppelius als inboorling te mogen begroeten. Vooral Cornelius Ruts en Augustinus Van Eyndhoven schreven vinnige replieken, de eerste was pro Poppel, de andere pro Weelde. Beide auteurs hebben bijzonder veel aandacht besteed aan de naam van Nicolaus, maar allebei trokken ze verkeerde conclusies. Nicolaus wordt in de bronnen en oudste literatuur genoemd als: *"Nicolaus Joannis, Nicolaus Poppelius, Heer Claes, Nicolaus Joannis filius, cognomento Poppelius, Nicolaes Janssen gheenoemt Poppel."*

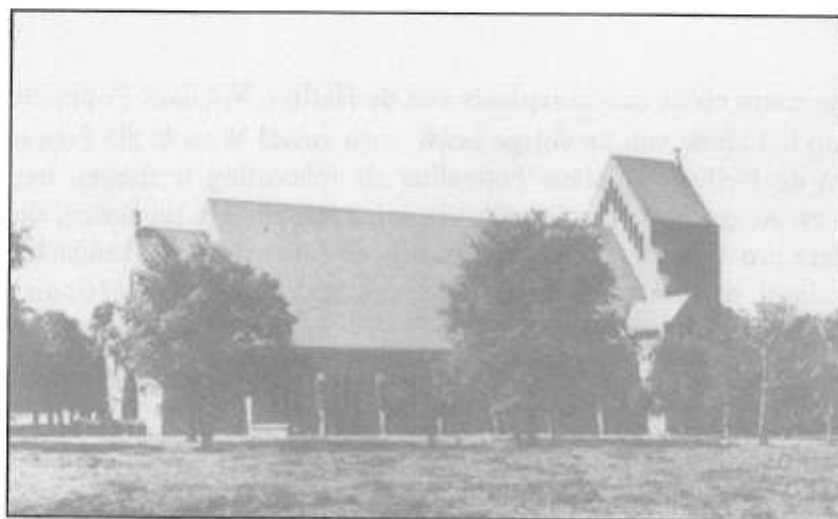
Wat valt hieruit te concluderen? Alle vroegere auteurs (en dat zijn er een honderdtal) concludeerden dat de familienaam van Nicolaus "Janssen" was. Ze kwamen tot dat besluit omdat ze het Latijnse woord Joannis vertaalden in "Janssen". Dit is foutief, "Joannis" is een patroniem en geen familienaam, dit wil zeggen een "vadersnaam", en betekent niets anders dan "Janszoon" of "zoon van Jan".

De akte die we in november 1984 vonden in het archief van het Aartsbisdom Mechelen en waarin Nicolaus tot diaken werd gewijd (zie nr.1 van dit tijdschrift) geeft de echte naam van Nicolaus: *"Nicolaus Johannis Guilliemi de Popel"*, wat wil zeggen *"Nicolaus Janszoon Willems van Poppel"* of nog: Nicolaus zoon van Jan Willems van Poppel. De bijnaam "Poppelius" die de heilige later heeft gekregen duidt op een zeer hechte band met Poppel en wijst er op dat Nicolaus daar geboren werd. Andere martelaren van Gorcum droegen eveneens de naam van hun geboorteplaats: Adrianus Becanus (geboren te Hilvarenbeek), Hieronymus Werdanus (geboren te Weert), Petrus Ascanus (geboren te Asse) en Cornelius Wicanus (geboren te Wijck).

10. Poppel of Weelde?

Voor de heiligverklaring in 1867 hadden de gelovigen van Weelde en Poppel nooit geredetwist over de afkomst van de heilige. Onder impuls van de geestelijkheid van Weelde, ontstond daar toen een stormachtige campagne om het bezit van de Heilige Nicolaus Poppelius. De verering van een heilige bracht heel wat baat bij. We denken aan missen, broederschappen, novenen, processies, bedevaarten, offergaven, relikwieverering en allerhande godvruchtige activiteiten. Om het protest van Poppel te vergoelijken of weg te

wuiven, werd er bij het bouwen van de Nicolauskapel in de Hegge (de vermeende geboorteplaats van Nicolaus) in 1897 rekening gehouden met het feit dat Poppel toch niet helemaal op een zijspoor kon worden geschoven. Toen de graafwerken voor de kapel in de Hegge waren voltooid, werd uit Poppel de zavel aangevoerd die men in de groeven stortte. Zo bouwde men te Weelde de kapelop Poppelse grond! Na de dood van de Poppelse zouaaf Pater Cornelis Van den Akkercken stuurde zijn dorpsgenoot zouaaf Jan Baptist Paaps een brief naar Pastoor Cools van Poppel waaruit wij het volgende citeren: " ...en daarom verzoek ik u goed aan te tekenen dat hij van Poppel is, want anders zou men binnen honderden jaren te Ravels het feest zijner heiligverklaring wel eens kunnen vieren, zoo als men verleden jaar dit van Poppelius te Weelde gevierd heeft".

Bedevaartkerk in Den Briel

A. Argumenten pro Weelde:

- Vermeldingen in de archiefstukken als: Nicolaus Joannis Weldensis (28/8/1553), Nicolaus Weldensis (19/10/1555), Nicolaus Joannis de Welde (26/3/1556), Nicolaus Poppelius Weldanus (handschrift 16e eeuw St.-Gudulekerk Brussel).

- Vermeldingen in de oudste literatuur: Nicolaus Joannis filius, cognomento Poppelius, Welde vico Campaniae ortus (Estius 1603), Nicolaes Janssen gheenoemt Poppel, van Welde een dorp in de Kempen geboren (Spoelbergh 1604).

- De legende: Sommigen beweren dat Nicolaus in de Hegge is geboren. Hoe oud is deze veronderstelling? E.H.Verwilt, onderpastoor te Weelde van 1856 tot 1862 getuigde dat de overlevering toen reeds bestond. E.H. Beerten, pastoor te Weelde van 1863 tot 1896 beweerde ooit in een vergadering te Poppel dat er voor de heiligverklaring (1867) in Weelde van geen heilige sprake was.

Besluit: Nicolaus staat te Leuven opgetekend als zijnde van Weelde. Hoe is dit te verklaren? Nicolaus genoot te Leuven van een studiebeurs uit de stichting van Joannes Hubertus Loemelanus, pastoor van Weelde van 1503 tot 1532. Loemelanus stichtte daar in 1529 tien studiebeurzen voor familieleden en studenten uit Lommel, Geel en Weelde.

In zijn testament maakte Loemelanus geen onderscheid tussen Weelde en Poppel, die onder één schepenbank ressorteerden en dat kan men zelf lezen in artikel 29 van dat testament. Over alle verordeningen, vervat in het testament van pastoor Loemelanus, en vooral over de toekenning van de studiebeurzen moesten de Heilige-Geestmeesters (kerkbestuur) van Weelde waken, afgezien van het feit of die studenten te Poppel of Weelde geboren waren. Het staat vast dat Nicolaus te Leuven dus een bescheid heeft voorgelegd dat verstrekt werd door de Heilige-Geestmeesters van Weelde en daarom staat hij te Leuven opgetekend als afkomstig zijnde van Weelde.

In 1603 laat Willem Estius zijn eigenlijke geschiedenis van de Martelaren van Gorcum verschijnen en in 1604 zag een Vlaamse vertaling door W.Spoelbergh het licht. Van 1572 tot 1603 had Rutger Estius, de broer van Willem Estius, alles wat hij over de martelaren kon vinden bijeengezocht en naar zijn broer Willem gestuurd. Deze controleerde de gegevens, deed zelf ook nog opzoeken en in dat werk lezen we o.a.: "Nicolaus Joannis filius, cognomento Poppelius, Welde vico Campaniae ortus", en Spoelbergh vertaalde dat in 1604 als volgt: "Nicolaes Janssen gheuoemt Poppel, van Welde een dorp in de Kempen geboren". Het is zeker dat Willem Estius inlichtingen had genomen te Leuven en vandaar dat hij als geboorteplaats Weelde heeft vermeld. De overige levensbeschrijvingen over Nicolaus brengen niets nieuws, het zijn meestal werken die steunen op Estius.

Willem Estius

B. Argumenten pro Poppel:

1. Akte van 11/6/1557: "Nicolaus Johannis Guilielmi de Popel". (Zie blz.125)
2. Kerkarchief Poppel nr.61 folio 39 1655: Twintig jaar voor de zaligverklaring, namelijk in 1655 werd door Pastoor Laurentius Mutsaerts van Poppel een schilderij besteld bij Jacques

Nieuwelants te Hoogstraten. De rekening van dit schilderij is bewaard gebleven en hierin lezen we: "*Item uytgegeven aen Jacques Nieuwelants, schilder voor een schilderje van Nicolaus Poppelius, 8 gulden*".

3. Kerkarchief Poppel nr.61 folio 155 1680: Kort na de zaligverklaring, namelijk in 1680 had de Poppelse pastoor Marcus Antonius Bigato gezorgd voor de nagedachtenis aan de roemrijke dorpsgenoot. De kerkrekening vermeldt: "*Uytgegeven aen Jacob den smidt voor een ijseren cruysken dat gestelt is tot memorie op de plaetse daer den martelaer van Gorkum, Nicolaes Poppelius, alhier geboren is op Peeter Jan Wijnants erve ... 14 stuyvers*". Peeter Jan Wijnants woonde in de huidige Dorpsstraat zoals uit volgend archiefstuk blijkt: "... de straet bij de kerck Peeter Jan Wijnants..." (Kerkarchief Poppel nr.112 1667). Hij bezat daar een kleine dorpswinkel waar o.a. de Poppelse pastoor regelmatig wat kocht.

4. Brief van de Minderbroeders-Recollecten van Nederland (zie in verband met die brief cijfer 4 van deze studie in nr.2 van dit tijdschrift) waarin zij de steden en de dorpen aanschreven waaruit de martelaren afkomstig waren om financieel bij te springen voor de zaligverklaring. Daaruit volgend fragment: "*Aen de wijze voorsieninghe Regerders ende catholijke inwoonders tot Poppel ... uijt dewelcke eenen van dese Saelighe Martelaers, den Saelighen Nicolaus Poppelius, tot groote eer ende voordeel der selve, sijne geboorte heeft bekoomen...*"

5. Literatuur: Nicolaus Joannis Poppelius (Estius 1572), Nicolaus Poppelius (Petrus Opmeer 16e eeuw), Nicolaus Popelius (Sedulius 16e eeuw).

6. De legende:

A. Volgens sommige mensen zou de heilige geboren zijn schuins tegenover de pastorie, waar de melkerij heeft gestaan. E.H.Cools, onderpastoor en pastoor te Poppel van 1835 tot 1887 getuigde dit dikwijls gehoord te hebben. Anna Maria Hendrickx, gestorven in 1858 in de ouderdom van 84 jaar verklaarde dat zij dit van haar ouders had vernomen.

B. Monseigneur Jan Baptist Paaps beweerde dat er een kruis tegen het geboortehuis van "den Heilige" zou gestaan hebben en dat later in het huis van de familie Paaps werd ingemetseld (nu huis Familie Moonen in de Dorpsstraat). Waarschijnlijk is hier een verband met de aankoop van een ijzeren kruis in 1680 door de Poppelse pastoor.

C. Cornelius Ruts schrijft in zijn studie over de Heilige Nicolaus Poppelius dat de martelaar vroeger op een schilderij prijkte in het kerkkoor. Waarschijnlijk is hier een verband met de aankoop van het schilderij in 1655.

7. De bijnaam Poppelius : hechte band met Poppel (zie blz.125)

8. Vader Jan Willems: De naam "Jan Willems" komt regelmatig voor in de Poppelse archiefstukken uit de 16e eeuw. Daaruit blijkt duidelijk dat Jan Willems met zijn familie te Poppel woonde.

Besluit: Het staat vast dat Nicolaus Jan Willems in de Poppelse Dorpsstraat werd geboren, dat zijn vader Jan Willems was en dat hij in de Poppelse St.-Valentinuskerk werd gedoopt. Zijn bijnaam Poppelius wijst op een zeer hechte band met Poppel.

